

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПРЕЗИДЕНТІНІҢ ЖАНЫНДАҒЫ
МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУ АКАДЕМИЯСЫ

Мемлекеттік саясаттың ұлттық мектебі

қолжазба құқығында

Қайржанқызы Асел

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АЙМАҚТАРЫНДАҒЫ
ТЕРРОРИСТІК ҚАТЫНАСТАҒЫ ОСАЛ ОБЪЕКТІЛЕРДІ
АНТИТЕРРОРЛЫҚ ҚОРҒАУ САЛАСЫНДАҒЫ
МЕМЛЕКЕТТІК САЯСАТ

«Мемлекеттік менеджмент» білім беру бағдарламасы

«7M041 – Бизнес және басқару» мамандығы бойынша

«Мемлекеттік менеджмент»
магистр дәрежесін алу үшін магистрлік жоба

Ғылыми жетекші: Адалиев Н.Қ., магистр, доцент м.а.
(қолы)

Жоба қорғауға жіберілді: « 05 » 05 2021 ж.

МСҰМ директоры: Әбдіқалықова М.Н., психология ғ.к.
(қолы)

Нұр-Сұлтан, 2021 жыл

Магистрлік жоба мазмұны

Нормативтік сілтемелер	3
Белгілер мен қысқартулар	5
Кіріспе	6
Әдебиеттерге шолу	7
Зерттеу әдістері	12
Зерттеу нәтижелері және талдау	15
Қорытынды	39
Пайдаланылған дереккөздер тізімі	40
Жұмыс нәтижелері бойынша аналитикалық жазбахат, ол өзіне мемлекеттік органға арналған негізгі ұсыныстарды қосады	

Нормативтік сілтемелер

- 1 «Қазақстан Республикасының Терроризмге қарсы орталығы туралы ережені бекіту жөнінде» Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 24 маусымдағы № 588 Жарлығы.
- 2 «Терроризмге қарсы комиссиялар туралы үлгілік ережені бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 24 маусымдағы № 589 Жарлығы.
- 3 «Терроризмге қарсы іс-қимыл туралы» Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 13 шілдедегі № 416-І Заңы.
- 4 «Объектілерді террористік тұрғыдан осал объектілерге жатқызу қағидалары мен өлшемшарттарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 12 сәуірдегі № 234 қаулысы.
- 5 «Террористік тұрғыдан осал объектілердің терроризмге қарсы қорғалуын ұйымдастыруға қойылатын талаптарды бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 6 мамырдағы № 305 қаулысы.
- 6 «Әкімшілік құқық бұзушылық туралы» Қазақстан Республикасының Кодексі 2014 жылғы 5 шілдедегі № 235-V ҚРЗ.
- 7 «Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары туралы» Қазақстан Республикасының Заңы 2014 жылғы 23 сәуірдегі № 199-V ҚРЗ.
- 8 «Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы» Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 23 қаңтардағы №148 Заңы.
- 9 «Терроризмге қарсы күрес жөніндегі республикалық, облыстық, республикалық маңызы бар қаланың, астананың, ауданның (облыстық маңызы бар қаланың) және теңіздік жедел штабтары туралы ережені бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 24 маусымдағы № 587 Жарлығы.
- 10 «Қазақстан Республикасында діни экстремизм мен терроризмге қарсы іс-қимыл жөніндегі 2018 – 2022 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламаны бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 15 наурыздағы № 124 қаулысы.

- 11 «Қазақстан Республикасында діни экстремизм мен терроризмге қарсы іс-қимыл жөніндегі 2018 – 2022 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламаны іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспары».
- 12 «Қазақстан Республикасында тексерулерге және профилактикалық бақылау мен қадағалауды барып жүргізуге мораторий енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2019 жылғы 26 желтоқсандағы № 229 Жарлығы.

Белгілер мен қысқартулар

ҚР	- Қазақстан Республикасы
ТТО	- Террористік тұрғыдан осал
ҰҚК	- Ұлттық Қауіпсіздік Комитеті
ЖАО	- Жергілікті атқарушы орган
ИРА	- Ирландық Республикалық армия
АҚШ	- Америка Құрама Штаттары
РФ	- Ресей Федерациясы
БР	- Беларусь Республикасы
ҚР	- Қырғыстан Республикасы
ТР	- Тәжікстан Республикасы
ӘР	- Әзірбайжан Республикасы
ТҚО	- Терроризмге қарсы орталық
ТҚК	- Терроризмге қарсы комиссия
ТҚШ	- Терроризмге қарсы штаб

Кіріспе

Зерттеудің өзектілігі мен проблемасы Террористік сипаттағы қатерлер қазіргі заманның аса өткір жаһандық проблемаларының біріне айналып, неғұрлым қауіпті мәселелердің қатарында қалып отыр.

Бұл қауіптер үнемі өсіп келеді, көптеген мемлекеттердің қауіпсіздігіне нұқсан келтіріп, олардың саяси, экономикалық және моральдық жағдайына теріс әсер етеді. Бұл тақырып газет-журнал беттерінде, кез-келген жаңалықтар, теледидар мен радио бағдарламаларында үнемі кездеседі.

Терроризм – бұл әлемдік қоғамдастықтың алдында тұрған күрделі мәселелердің бірі. Осыған байланысты әлемде болып жатқан лаңкестік шабуылдарға талдау жасай келе отырып, террористік актілер жасалатын негізгі орындар адамдардың көп жиналатын және әлеуметтік маңызы бар объектілер болып табылады (әуежайлар, вокзалдар, мемлекеттік мекемелер, әкімшілік ғимараттар, балабақшалар, мектептер, спорттық құрылыстар және т.б.). Сондықтан жобамыздың зерттеу тақырыбын «Қазақстан Республикасының аймақтарындағы террористік қатынастағы осал (бұдан әрі – ТТО) объектілерді антитеррорлық қорғау саласындағы мемлекеттік саясат» деп алу себеп болды.

Жобаның мақсаты ТТО объектілерді антитеррорлық қорғау саласындағы жұмыстар барысында туындайтын негізгі проблемаларға сипаттама беріледі. Қазақстан Республикасының өңірлерінде ТТО объектілердің терроризмге қарсы қорғалу саласын жетілдіру жөнінде іске асырылатын негізгі шаралар ұсынылады.

Зерттеудің міндеттері Терроризм актілерін жасау нысандары мен әдістерін, оларды іске асырудың ықтимал сценарийлерін, сондай-ақ терроризм актілерінің салдарларының алдын алу үшін терроризмге қарсы іс-қимыл шараларының жалпы мемлекеттік жүйесінің жұмыс істеуін зерделеу және объектінің терроризмге қарсы қорғалу процесін ұйымдастыру болып табылады.

Күтілетін нәтижелер Аймақтардағы ТТО объектілердің терроризмге қарсы қорғалуы саласындағы мемлекеттік басқаруды жетілдіру бойынша жол картасын әзірлеу.

Магистрлік жобаның жаңалығы Қазақстан Республикасының өңірлерінде террористік тұрғыдан осал объектілердің терроризмге қарсы қорғалуын ұйымдастырудың тиімділігін арттыруға ықпал ететін терроризмге қарсы комиссиялар, объектілердің басшылығы және басқа да жауапты қызметкерлер іске асыратын міндеттер бойынша ұсынымдары бар жол картасы әзірленетін болады.

Практикалық мәні Жол картасы Қарағанды облысының әкімдігіне ТТО объектілердің терроризмге қарсы қорғалуы саласындағы жұмысын одан әрі жетілдіру барысында пайдалану үшін мүмкіндік береді.

Әдебиеттерге шолу

Терроризмнің қоғамдық-саяси өмірдің ерекше құбылысы ретінде өзіндік тарихы бар, оны білместен терроризмнің шығу тегі мен негізгі ұғымдарын түсіну қиын.

Терроризмнің тарихы нақты заңсыз тәжірибе ретінде ежелгі әлемде пайда болды. Ең алғашқы ұйым-жана дәуірдің I ғасырында Палестинада жұмыс істеген "Сикари" сектасы, бұл римдіктермен бірге жұмыс істеген еврей дворяндарының өкілдерін жойған еврей саяси тобы болды [1].

Иудея патшалығының Рим империясының тәуелсіздігі үшін күрескен сикарийлер саяси өлтірулер жасап, өртеу және сумен жабдықтау жүйесін істен шығарды. II ғасырда сикария еврей халқының Рим империясына қарсы көтерілісіне белсенді қатысып және оларды басып, салдарынан оның мүшелері жойылды. Әлеуметтік-экономикалық нысандарды қамтамасыз ету объектілерінде террористік акцияларды ұйымдастыру практикасын алғаш рет нақ осы сикарийлер қолданғанын атап өту қажет.

XX ғасырдың соңында терроризм мәселесі ерекше маңызға ие болды. Терроризм өзінің табиғаты бойынша көп қырлы болып келеді. Егер соңғы уақытта салыстырмалы түрде терроризм мәселесін жергілікті құбылыс ретінде қабылдаған болсақ, енді оның біртіндеп халықаралық және жаһандық сипатқа ие болып отырғанын көреміз.

Бұл әлемдегі бейбітшілік пен қауіпсіздікке төнген ең үлкен қауіп. Сондықтан әлемдік қауымдастық террорлық шабуылдардан қорқуы керек. Қазір тіпті сол уақытқа дейін тыныш болған Еуропаға қауіп төніп тұр. Осыған байланысты барлық елдерде қауіпсіздік шаралары күшейтілуде. Бұл қарапайым азаматтардың құқықтарын шектейді. КСРО кезінде терроризм негізінен саяси оқиғаларға байланысты орын алған болатын.

1970 жылы Италияда марксистік «қызыл бригадалар» ұйымы пайда болды. Ең қатты әрекет – христиан демократтарының жетекшісі Альдо Мороны өлтіру. Үндістанда діни терроршылар Индира Гандиді және т.б. өлтіріп, діни сенімге бой алдырғандар өзара да (индуистер мен мұсылмандар, мұсылмандар мен иудейлер), бір діннің ішінде де (католик-протестанттар, сүннит-шииттер) терактілер жасап, зайырлы билікті әлсіретуді, діни билік орнатуды көздеді. Ал қазір бұл терроризм халықаралық сипатқа ие болып отыр [2].

Бірақ қазіргі ғылым мен техниканың, ақпараттық технологиялардың прогрессивті дамуы заманында олардың ауқымы мен қарқыны бірнеше есе өсіп, қоғамдық санаға әсер етуде. Бұл әлемдік қоғамдастықтың дүрбелеңі.

Бұған Бельгия, Париж, Ресейдегі террорлық шабуылдар дәлел бола алады (Бесландағы мектепті кепілге алу кезінде 1128 адам, 334 адам қаза тапты).

2000 жылы Мәскеуде Пушкин алаңының астындағы жерасты өткелінде террористік акт жасалды. Онда 13 қайтыс болып, 60-қа жуық адам жарақаттанды.

Терроризм кеше пайда болған ұғым емес. Ол әрдайым әр түрлі формада болады. Қазіргі заманғы терроризм әлемдік қоғамдастық пен жекелеген елдердің социумдарының негізгі өмір салаларымен байланысты.

Олар саясат, ұлттық қатынастар, дін, қылмыстық қоғамдар және т.б. бұл байланыс идеологиялық негізде терроризмнің әртүрлі түрлерінің өмір сүруінде көрініс тапты:

- саяси терроризм-билік үшін күрес, саяси қарсыластарды қорқыту немесе жою;

- ұлтшыл терроризм-бір ұлттың басқа бір ұлтты ығыстыруы, оның көптеген өкілдерін жою, саятшылықты өз билігінен алу, кейде мәдениетті жою, мүлік пен жерді иемдену, көшбасшыларды жою;

- діни терроризмнің мақсаты-террористердің сенімін нығайту және мәжбүрлеу, сонымен бірге басқа сенімді әлсірету және жою;

- қылмыстық терроризм-басқа қылмыскерлердің арасындағы қарсыластарды жою, көбінесе бұл қарсылас ұйымдасқан топтардың қақтығысы.

Терроризмнің қазіргі түрлеріне қарамастан, кез-келген терроризмнің мақсаты саяси жүйені өзгерту, мемлекет, аймақтағы билікті басып алу, мемлекеттен бөліну, тәуелсіз мемлекет құру, автономия, тәуелсіздік және т.б. экономикалық талаптарды қанағаттандыру, құқықтық, экономикалық, әлеуметтік және кек алу, бәсекелестердің жойылуы немесе әлсіреуі.

Терроризм сөзі латын тілінен terror «қорқу, үрей» - деген сөзден шығады, ал терроризм «қорқыту, үрей туғызу» деген мағынаны білдіреді.

Бұл термин барлық адамзат баласының құқықтарын таптайтын, оны елемейтін кез-келген топтарға айтылады.

Террористер бұлар керісінше барша адамзат баласына үрей туғызып, оларды қорқытып зорлық көрсетуге дайын жамағаттар.

Терроризм актісі әрдайым көпшілік аудиторияға арналған және қоғамға биліктің әлсіздігін көрсету болып табылады;

- кез келген күш пен көңіл-күйді, оппозициялық билікті жандандыру;
- экономикаға соққы беру, елдің немесе аймақтың инвестициялық тартымдылығын төмендету, олардың имиджін нашарлату;
- саяси бағытты радикалдандыруға, басқарудың авторитарлық формаларына итермелеу.

Терроризм актісіндегі ең бастысы – зорлық-зомбылықтың өзі емес, ол жасаған психологиялық әсер – қорқыту, қоғамда жаппай психоз жасау.

Терроризм актісінің мақсаты (саяси мақсаттардан басқа) ең аз уақыт ішінде барынша зиян келтіру. Яғни, терроризм қауіпті, өйткені ол халықты құрбан етеді.

Сонымен қатар, түрлі объектілердің терроризмге қарсы қорғалуындағы құқықтық реттеудің халықаралық тәжірибесіне қысқаша шолу жасалды.

Ресей Федерациясында «Терроризмге қарсы іс-қимыл туралы» Ресей Федерациясының Федералдық заңының 6-бабының 3-тармағына сәйкес объектінің (аумақтың) терроризмге қарсы қорғалуы террористік актінің жасалуына кедергі келтіретін ғимараттың, құрылыстың, ғимараттың, басқа объектінің, адамдардың жаппай болу орнының қорғалу жағдайын білдіреді. Осы Федералды заң заңға тәуелді құқықтық актілерде дамитын объектілерді терроризмге қарсы қорғаудың ұйымдастырушылық-құқықтық негіздерін, атап айтқанда Ресей Федерациясы Үкіметінің 25.12.2013 жылғы № 1244

«объектілерді (аумақтарды) терроризмге қарсы қорғау туралы» қаулысында (бұдан әрі – № 1244 қаулы) қаланды.

Айта кету керек Ресей заңнамасында «маңызды объектілер» термині «жұмыс істеуін бұзу немесе тоқтату Ресей Федерациясының экономикасын, Ресей Федерациясының субъектісін немесе Ресей Федерациясының субъектісінің әкімшілік-аумақтық бірлігін басқаруды жоғалтуға, оның қайтымсыз теріс өзгеруіне (жойылуына) немесе халықтың өмір сүру қауіпсіздігінің едәуір төмендеуіне әкелетін объект» деп түсініледі. «Халықты және аумақтарды табиғи және техногендік сипаттағы төтенше жағдайлардан қорғау туралы» Ресей Федерациясының Федералдық заңының 1-бабында бекітілген. Сонымен қатар, Ресей Федерациясының «Терроризмге қарсы іс-қимыл туралы» Федералды заңында бұл термин қолданылмайды және терроризмге қарсы қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі шараларды ұйымдастыру барлық объектілерге (аумақтарға) қатысты міндетті болып табылады.

Қырғыз Республикасында «Терроризмге қарсы іс-қимыл туралы» ҚР Заңына сәйкес терроризмге қарсы қорғаудың мақсатты жүйесі ықтимал Террористік қол сұғушылық объектілеріне қатысты құрылады. ҚР «Терроризмге қарсы іс-қимыл туралы» Заңының 16-бабы негізінде терроризмге қарсы қорғалуға жататын ықтимал Террористік қол сұғу объектілеріне мыналар жатады:

- жеке тұлғалар;
- мемлекеттік немесе үкіметтік объектілер;
- техногендік сипаттағы апаттар көзі ретінде халық пен қоршаған орта үшін жоғары қауіп төндіретін кәсіпорындар мен ұйымдар;
- инфрақұрылым объектілері, оның ішінде қоғамдық көлік жүйесі және өзге де коммуникациялық жүйелер;
- шекаралық аймақтағы (жолақтағы) және шекара маңындағы аудандардағы объектілер мен учаскелер.

Қырғыз Республикасының нормативтік құқықтық актілерінде «Терроризмге қарсы қорғалу» терминінің ресми ұғымы анықталған жоқ. Алайда, қаралып отырған Заңның ережелері Террористік шабуылдарға ықтимал Террористік қол сұғу объектілерінің тұрақты жағдайын қамтамасыз етуден және мемлекеттік органдардың, кәсіпорындар мен ұйымдардың террористік актілердің салдарын жоюға дайындығын арттырудан тұратын тиісті тұжырымдаманы қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Беларусь Республикасында терроризмге қарсы іс-шаралар кешені ұлттық қауіпсіздік үшін маңызды объектілердің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған. БР Президентінің 17.08.2015 № 356 «Экстремизмге қарсы іс-қимыл және терроризмге қарсы күрес жөніндегі комиссия туралы» Жарлығына (4-тармақ) және БР Министрлер Кеңесінің 25.07.2013 № 658 қаулысымен бекітілген БР-дағы терроризмге қарсы күрес тұжырымдамасына сәйкес (3-тармақ) аса маңызды объектілерге әлеуметтік, өндірістік, инженерлік-көліктік, энергетикалық, ақпараттық-коммуникациялық және өзге де инфрақұрылым

объектілерін жатқызу қажет, терроризм актісі немесе жаппай тәртіпсіздік нәтижесінде жұмыс істеуінің бұзылуы қоғамдық тәртіптің тұрақсыздануына және терроризмнің өзге де мақсаттарына қол жеткізуге ықпал етуі және (немесе) адам құрбандықтарына, олардың денсаулығына не болмаса қоршаған ортаға зиян келтіруге, едәуір материалдық залалға және адамзаттың тыныс-тіршілігі жағдайларының бұзылуына әкеп соғуы мүмкін. Аса маңызды объектілердің жоғары әлеуметтік-экономикалық маңыздылығы олардың қауіпсіздігін қамтамасыз етудің басым бағыттарының бірі ретінде терроризмге қарсы қорғауды анықтайды. Терроризмге қарсы күрес тұжырымдамасының 3-тармағына сәйкес БР-да терроризмге қарсы қорғау деп терроризм актілерінің алдын алу және олардың зардаптарын барынша азайту мақсатында мемлекеттік мекемелер мен өзге де ұйымдар өз құзыреті шегінде қабылдайтын ұйымдастырушылық, құқықтық, күзет, режимдік, инженерлік-техникалық және басқа да шаралардың, сондай-ақ осы мақсаттарда жедел-ізвестіру қызметін жүзеге асыратын органдар жүргізетін іс-шараларының жиынтығы түсініледі.

Әзірбайжан Республикасында ұлттық қауіпсіздік үшін маңызды инфрақұрылым объектілерінің түрі мен ерекшелігіне байланысты терроризмге қарсы қауіпсіздік әлеуетті қауіпті объектілердің техникалық қауіпсіздігіне қойылатын салалық талаптар шеңберінде қамтамасыз етіледі және салалық нормативтік актілермен реттеледі.

Әзірбайжан Республикасының «Техникалық қауіпсіздік туралы» Заңына сәйкес объектілердің техникалық қауіпсіздігі (бұдан әрі - техникалық қауіпсіздік) деп азаматтар мен қоғамның өмірлік маңызды мүдделерін, ықтимал қауіпті объектілерде болу мүмкін авариялардан қорғау жағдайы түсініледі.

Тәжікстан Республикасында терроризмге қарсы қорғау шараларының жүйесі, ең алдымен, мемлекеттік билік және жергілікті өзін-өзі басқару органдарының, олардың күзет-режимдік іс-шараларды нығайту арқылы адам баласының өмірі мен денсаулығына және қоршаған ортаға жоғары қауіп төндіретін кәсіпорындардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған.

ТР «Терроризмге қарсы күрес туралы» Заңына сәйкес, аталған нысандардың терроризмге қарсы қауіпсіздігін қамтамасыз етуге:

- терроризмге қарсы күрестегі негізгі субъект болып табылатын Тәжікстан Республикасының қауіпсіздік министрлігі;

- ТР заңнамасына сәйкес объектілерді күзетуді жүзеге асыратын, өз құзыреті шегінде осы объектілердің террористік тұрғыдан қорғалуының жағдайын ұйымдастыратын және бақылайтын ішкі істер органдары;

- төтенше жағдайлар салдарын жою кезінде құтқару және авариялық - қалпына келтіру жұмыстарын жүргізу орындарының терроризмге қарсы қауіпсіздігін қамтамасыз ететін төтенше жағдайлар министрлігі;

- мемлекеттік күзет және күзетілетін адамдарды қорғау объектілерінің терроризмге қарсы қауіпсіздігіне жауап беретін ТР Президенттік ұланы.

Сонымен қатар, терроризмге қарсы іс-қимылдың жалпы мемлекеттік жүйесін қамтамасыз ету үшін жағдай жасау мақсатында Қазақстан Республикасының мемлекеттік, арнаулы, құқық қорғау және жергілікті атқарушы органдары қызметкерлерінің кәсіби даярлығын дамытуға ерекше рөл беріледі.

ҚР Президентінің 2013 жылғы 24 маусымдағы № 588 Жарлығымен терроризмге қарсы тиімді іс – қимыл жасау үшін қажетті жағдайларды жасау, қолдау және дамыту үшін ҚР Терроризмге қарсы орталығы (бұдан әрі-ТҚО) құрылды. ҚР ТҚО алдында тұрған міндеттердің бірі терроризм салдарын азайту және (немесе) жою болып табылады [3].

Терроризмге қарсы іс – қимыл шараларының жалпы мемлекеттік жүйесін дамыту шеңберінде Мемлекет басшысының 2013 жылғы 24 маусымдағы № 589 Жарлығымен облыстардың, республикалық маңызы бар қаланың, астананың, ауданның әкімдері басқаратын терроризмге қарсы комиссиялар (бұдан әрі-ТҚК) құрылды. ТҚК-ға ТТО объектілерінің қорғалуын қамтамасыз ету, терроризм салдарларын барынша азайту және (немесе) жою жөніндегі шараларды әзірлеу және осы шаралардың іске асырылуын бақылауы жүктелген [4].

Қорытындылай келе, бүгінде Қазақстан Республикасының заңнамалық базасы осы бағытта, соның ішінде ТТО объектілерінің терроризмге қарсы қорғалуына қатысты біршама шаралар жүргізуді ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Бұл жұмыс 2013 жылы іс жүзінде «таза парақтан» басталғанын, сонымен қатар жеткілікті шетелдік тәжірибе, ғылыми және әдістемелік әзірлемелер болмағанын ескере отырып, қазіргі уақытта Қазақстан туындайтын проблемаларды шешудің өзіндік жолдарын әзірлеп, практика барысында қолдануда.

Зерттеу әдістері

Магистрлік жобаны дайындау барысында Қазақстан Республикасының аймақтарындағы террористік қатынастағы осал объектілерді қорғауға ықпал ететін іс-шараларға зерттеу жұмыстары жүргізілді. Аймақтардағы террористік қатынастағы осал объектілерді антитеррорлық қорғау саласындағы мемлекеттік бағдарламаларды, іс-шараларды талдау барысында эмпирикалық зерттеу әдістері қолданылды.

Статистикалық мәліметтер, терроризмге қарсы іс-қимыл саласы бойынша уәкілетті және жергілікті атқарушы органмен атқарылып жатқан жұмыстары туралы есептер, аймақтардағы террористік қатынастағы осал объектілерді антитеррорлық қорғау саласын дамыту бойынша қабылданған бағдарламалар қолданылды.

Талдау және салыстыру кезінде қолданылатын жалпылау әдістер проблемаларды зерттеу дәрежесі туралы толық түсінік қалыптастыруға көмектесті.

Терроризм актісінің қауіпі төнген жағдайда немесе терроризм актісі жасалған жағдайдағы мінез-құлық дағдысын анықтау барысында Қарағанды қаласы бойынша мемлекеттік органдардың, мекемелер мен ұйымдардың, террористік тұрғыдан осал объектілердің қызметкерлері мен қызметшілеріне арналған сауалнама өткізілді.

Терроризм актісінің қауіпі төнген жағдайда немесе терроризм актісі жасалған жағдайдағы мінез-құлық дағдысын анықтау мынадай көрсеткіштер бойынша жүргізілді:

- 1) 18-ден 20-ға дейін дұрыс жауаптар – өте жақсы;
- 2) 15-ден 17-ге дейін дұрыс жауаптар – өте жақсы;
- 3) 12-ден 14-ге дейін дұрыс жауаптар – жақсы;
- 4) 1-ден 11-ге дейін дұрыс жауаптар – жақсы.

Қорытынды баға: жақсы.

Жүргізілген сауалнама нәтижесі мемлекеттік органдардың, мекемелер мен ұйымдардың, террористік тұрғыдан осал объектілердің қызметкерлері мен қызметшілерінің терроризм актісінің қауіпі төнген жағдайда немесе терроризм актісі жасалған жағдайда ортадан жоғары деңгейде хабардар екендерін көрсетіп отыр.

Осы сауалнама нәтижесінде анықталған деңгейлер бойынша мәселелерді ескере отырып, мүдделі мемлекеттік органдармен бірлесіп жүргізілетін мемлекеттік қызметшілер арасында түсіндіру жұмыстарының дұрыс бағытта орындалғанын көріп отырмыз.

Сондықтан, бұл мәселені одан да әрі жақсарту үшін келесідей іс-шаралар ұсынылады:

- ТҚК мүдделі мемлекеттік органдармен бірлесіп мемлекеттік қызметкерлер, объектілердің басшыларымен және персоналымен, күзет қызметі субъектілерімен олардың терроризмге қарсы қорғалуын қамтамасыз ету мәселелері бойынша семинар-дөңгелек үстелдер ұйымдастыру;

- терроризмге қарсы комиссиялар шеңберінде мүдделі мемлекеттік органдардың қызметкерлері қатарынан жұмыс топтары құрылып, олардың әрқайсысы өз қызметі саласында террористік тұрғыдан осал объектілердің қорғалуы бойынша түсіндіру жұмыстарын жүргізу;

- барлық білім беру ұйымдарында тұрақты негізде оқушылар мен ата-аналар арасында, сондай-ақ ведомстволық бағынысты білім беру ұйымдарымен ТТО объектілерді терроризмге қарсы қорғау жүйесіне қойылатын талаптарға сәйкес келтіру бойынша профилактикалық және түсіндіру жұмыстары жалғастыру;

- лаңкестік қауіп-қатердің алдын алу мақсатында, адамдар көп жиналатын жерлерде: ойын-сауық орталықтарында, қазпошта, банк бөлімшелерінде, халыққа қызмет көрсету орталықтарында және кинотеатрларда терроризмнің алдын алу шаралары барысында, жадынамалар таратылып арнайы органдардың дайындаған бейне-роликтерін тұрақты негізде көрсету.

ТТО барлық мемлекеттік объектілерде тиісті қаражаттың болмауына байланысты объектінің дайындығын тексерудің пәрменді және практикалық тәсілі болып табылатын терроризмге қарсы оқу-жаттығулар мен жаттығулар өткізуге өз бетінше мүмкіндік бере алмайтындығына ерекше назар аудару қажет. Әрбір өңірде осындай іс-шараларды ұйымдастыру және өткізу жөніндегі функциялар жүктелетін мемлекеттік органдар бар екенін атап өткен жөн. Осы органдармен бірігіп, аймақ нысандарының едәуір бөлігін қамти отырып, жарты жылда бір осындай оқу-жаттығулар өткізіп, бірден екі мәселені шешуге болады.

Біріншіден, ТТО объектісінің терроризмге қарсы қорғалу дәрежесін тексеру, екіншіден, қызметкерлерді террористік акт қауіпі туындаған жағдайда әрекет етуге үйрету.

Қорытындылай келе, террористік шабуылдарға немесе актілерге қарсы күресу жұмыстарын жүргізу барысында бір ғана әдісті дұрыс бағалап қана қоймай, оны қорғауға уақытылы дұрыс іс-шаралар қолдану керек, сонымен қатар алдын-алу шараларын қабылдау қажет.

Қазақстан халқының көпшілігі әлі де елдегі лаңкестік қауіп-қатерлер айтарлықтай төмен деп санайды. Біздің халқымыз бүгінгі күнге дейін өз қауіпсіздігіне оптимистік көзқараспен қарап келеді. Бізге ештеңе қауіп төндірмейді деп ойлау ол дұрыс емес, шындығында өте үлкен қауіп бар. Біздің қоғам бейқам өмір сүреді. Мысалы, адамдар көп жиналатын қоғамдық жерлерде белгісіз бір күдікті пакеттер жатады, бірақ халықтың көбісі оны байқаған болса да көрмеген болып өтіп кетіп жатады. Мысалы, Францияда немесе Германияда осындай нәрсені көрген болса, олар барлық барлау агенттіктеріне «құлақтарын көтеріп», ол күдікті заттың не екенін және неге сол жерде жатқанын тексеруге мәжбүр етеді. Өкінішке орай, біздің халқымыз қырағы емес. Мұны өзгертіп ең алдымен елдің қауіпсіздігі туралы ойлануымыз қажет, бұл ретте халықтың сауаттылығын арттыру маңызды.

Бүгінде кәсіпорындар, мекемелер, ірі компаниялар терроризм мен экстремизмге қарсы күресте өз қызметкерлерінің сауаттылығын арттыруда.

Террористік тұрғыдан осал объектілерін қорғау саласында оң нәтижелерге жетуге және террорға қарсы іс-қимылды жүзеге асыру үшін мемлекеттік жүйенің барлық буындарының бірлесе отырып жұмыс істегенінде ғана қол жеткізуге болады. Осы зұлымдыққа қарсы тұрудың бастамасына біздің жастарды баулауға жалпы білім беретін мектептер мен жоғарғы оқу орындары, олардың педагогикалық ұжымы көмектесуге міндетті.

Осымен қатар, барша халықтың қырағылық танытуымен дұрыс іс-әрекет жасауымыздың арқасында ғана, біз бірге өз қауіпсіздігімізді қамтамасыз ете аламыз.

Зерттеу нәтижелері және талдау

Қазақстан Республикасының аймақтарындағы террористік қатынастағы осал объектілерді антитеррорлық қорғау саласындағы мемлекеттік саясат- ТТО объектілерін терроризмге қарсы қорғаудың ұйымдық-құқықтық негіздері.

ҚР заңнамасымен террористік ұмтылыстардың негізгі объектілерін міндетті қорғау стратегиясы таңдалды. Бұл террористік тұрғыдан осал объектілер, онда терроризм актісінің объективті жағын іске асыру ықтималдығы неғұрлым жоғары, ол билік органдарының қызметіне ықпал ету мақсатында адамның қаза болуына немесе елеулі мүліктік залал келтіруге қатер төндіретін іс-әрекеттер жасаудан көрінеді.

ТТО объектілерін терроризмге қарсы қорғаудың құрылатын жүйесінің негізіне келесідей нормативтік құқықтық актілер жүктелген:

- ҚР «Терроризмге қарсы іс - қимыл туралы» Заң [5];
- ҚР «Әкімшілік құқық бұзушылық туралы» Кодексі [6];
- ҚР «Ішкі істер органдары туралы» [7] ;
- «Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы» Заң (бұдан әрі-Заң) [8];
- Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 12 сәуірдегі № 234 «Объектілерді террористік тұрғыдан осал объектілерге жатқызу қағидалары мен өлшемшарттарын бекіту туралы қаулысы» [9];
- 2021 жылғы 6 мамырдағы № 305 «Террористік тұрғыдан осал объектілердің терроризмге қарсы қорғалуын ұйымдастыруға қойылатын талаптарды бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысы [10].

Осы нормативтік құқықтық актілермен ТТО объектілерінің терроризмге қарсы қорғалуын үйлестіру және ұйымдастыру жөніндегі функциялар ҚР Үкіметі (ТТО объектілерінің терроризмге қарсы қорғалу жүйесіне қойылатын талаптарды айқындап, олардың тізбесін, сонымен қатар ТТО объектілерінің терроризмге қарсы қорғалуының үлгілік паспортын бекітеді), Ұлттық қауіпсіздік комитеті (ТТО объектілерінде террористік сипаттағы ықтимал қауіп-қатерлерге ден қоюды қамтамасыз етеді), Ішкі істер министрлігі (ТТО объектілерінің терроризмге қарсы қорғалуының жағдайын ұйымдастырады, бақылайды) және жергілікті атқарушы органдар арасында (ТТО объектілерінің тізбесін бекіту және осы объектілердің қорғалуын қамтамасыз ету жөніндегі терроризмге қарсы комиссиялардың қызметі арқылы) жүзеге асырылады.

ҚР әлемдік қоғамдастықтың оң тәжірибесін зерделеп, терроризмге және діни экстремизмге қарсы іс-қимылдың кешенді тәсілін қабылдады. Жалпымемлекеттік жүйе терроризм, экстремизм қатерлеріне қарсы іс-қимылдың тиімді тетіктерін әзірлеу үшін мемлекет пен қоғамның әлеуетін пайдалануды көздейді.

Терроризмге қарсы іс-қимылдың жалпы мемлекеттік жүйесінің негізгі мақсаты жеке адамды, азаматты, қоғамды және мемлекетті террористік қауіп-қатерлерден қорғау.

Терроризмге қарсы іс — қимылдың жалпы мемлекеттік жүйесінің стратегиялық мақсаты – тиімді мемлекеттік жүйе құру.

Мемлекеттің қауіпсіздігін қамтамасыз ету бойынша стратегиялық міндеттерді жүзеге асыру мақсатында ҚР Президентінің 2013 жылғы 24 маусымдағы №588 Жарлығымен ҚР Терроризмге қарсы орталығы құрылды. Аталған орталықтың мақсаты Қазақстанда терроризмге қарсы тиімді іс-қимыл жасау үшін қажетті және жеткілікті жағдайларды қолдау мен дамыту болып табылады.

Орталықтың негізгі міндеттері мемлекеттік саясатты қалыптастыру және заңнаманы жетілдіру, тұжырымдамалық тәсілдерді дайындау, негізгі басымдықтарды айқындау және мемлекеттік органдар мен жергілікті өзін-өзі басқару органдары үшін практикалық іс-шараларды әзірлеу, олардың қызметін үйлестіру, терроризмге қарсы күрес жөніндегі республикалық жедел штабтың қызметін ұйымдастыру, озық халықаралық тәжірибені енгізу және терроризмге қарсы іс-қимыл саласындағы өзге де міндеттерді шешу.

Терроризмге қарсы орталықтың қызметін қамтамасыз етуді жұмыс органы Ұлттық қауіпсіздік комитеті тұрақты жұмыс істейтін ТҚО штабы арқылы жүзеге асырады.

ТҚО құрамына орталық мемлекеттік органдардың бірінші басшылары кіреді. Орталық қызметінің нәтижесі мемлекеттік және жергілікті атқарушы органдар үшін терроризмге қарсы іс-қимыл саласында шешімдер мен нұсқауларды әзірлеу болып табылады.

Терроризмге қарсы іс-қимылдың жалпы мемлекеттік жүйесін дамыту шеңберінде ҚР Президентінің 2013 жылғы 24 маусымдағы № 589 Жарлығымен әкімшілік-аумақтық бірліктердің әкімдері басқаратын терроризмге қарсы комиссиялар құрылды. ТҚК белгілі бір аймақта терроризмге қарсы орталықтың шешімдерін жүзеге асырады.

ТҚК терроризмге қарсы іс-қимыл саласындағы мемлекеттік саясатты іске асыру, орталық мемлекеттік органдардың аумақтық бөлімшелерінің және жергілікті өзін-өзі басқару органдарының, жергілікті бюджеттен қаржыландырылатын атқарушы органдардың терроризм салдарларының профилактикасы, оларды барынша азайту және (немесе) жою жөніндегі қызметін үйлестіру, терроризм көріністеріне ықпал ететін шараларды әзірлеу, себептер мен жағдайларды жою, ТТО объектілердің қорғалуын қамтамасыз ету жөніндегі шаралардың іске асырылуына бақылауды жүзеге асыру жүктелген.

ТҚК дербес құрамына орталық мемлекеттік органдардың аумақтық бөлімшелерінің, жергілікті бюджеттен қаржыландырылатын атқарушы органдардың басшылары, жергілікті өзін-өзі басқару органдарының өкілдері енгізілуі мүмкін.

ТҚК жүргізген ақпараттық-түсіндіру жұмыстары қоғамда терроризмге қарсы тұрақты сананы қалыптастыруға бағытталған. Бұл жұмыстың түпкі мақсаты адамдардың құқықтық психологиясын өзгерту, әлеуметтік, конфессиялық, мәдени, кез-келген басқа мәселелер мен қайшылықтарды шешу үшін террористік әдістерді қолдану мүмкіндігі туралы ойдан бас тарттыруы.

Сонымен қатар, комиссияның негізгі міндеттерінің бірі ТТО объектілерінің қорғалуын қамтамасыз ету жөніндегі шараларды әзірлеу.

Терроризм актілерін жасау және жолын кесу, террористерді, жарылғыш құрылғыларды залалсыздандыру, жеке тұлғалар мен ұйымдардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету, олардың зардаптарын барынша азайту және (немесе) жою жөніндегі қатерлердің жолын кесу мақсатында ҚР Президентінің 2013 жылғы 24 маусымдағы №587 Жарлығымен әрбір әкімшілік-аумақтық бірлікте терроризмге қарсы күрес жөніндегі жедел штабтар құрылды. Жарлық терроризм актілеріне тиімді және уақтылы ден қою үшін стратегиялық негізі бар құжат болып табылады [11].

Радикалды көзқарастардың таралуы мен ықпалына әсер ететін сыртқы және ішкі факторларды жоюдың кешенді тәсілін қамтамасыз ету, мемлекеттік органдардың күштері мен құралдарын террористік және өзге де көріністерді бейтараптандыруға дайындау үшін Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 15 наурыздағы №124 қаулысымен «Діни экстремизм мен терроризмге қарсы іс-қимыл жөніндегі 2018 жылға арналған мемлекеттік бағдарлама» бекітілді [12].

Мемлекеттік бағдарламасына қосымша «Діни экстремизм мен терроризмге қарсы іс - қимыл жөніндегі 2018-2022 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламаны іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспары» салынған [13].

Талдау. Терроризм актілерін жасау тактикасы.

XX ғасырдың аяғы мен XXI ғасырдың басында жасалған терроризм актілерін талдау террористік және экстремистік ұйымдар өз мақсаттарына қол жеткізу үшін әртүрлі ықпал ету нысандарын, әдістері мен құралдарын қолдана отырып терроризм актісін жасау тактикасын таңдайтынын көрсетеді.

Терроризм тактикасын бірыңғай стратегиялық ниеттен туындайтын нақты мақсатқа қол жеткізуге бағытталған террористік іс-әрекет міндеттерінің орны мен уақыты бойынша шектелген тәсілдер, әдістер мен шешу нысандарының жиынтығы деп түсіну керек.

Терроризм актісін дайындау және жасау келесідей іс-қимылдармен сипатталады:

- 1) қол жеткізудің мақсаты мен ықтимал жолдарын айқындау;
- 2) объектіні таңдауды жүргізу;
- 3) объектіге барлауды жүргізу (қауіптілігі жоқ жүйені ұйымдастыру, физикалық күзеттің, техникалық қауіпсіздік және байланыс құралдарының, жүріп-тұру маршруттарының және т. б. болуды зерделеу).
- 4) терроризм актісін жасау нысанын таңдау;
- 5) терроризм актісін жасауға арналған құралдарды таңдау;
- 6) террористік акцияға қатысушылар және олардың көмекшілері, оның ішінде жасалынатын объектілерді іріктеу;
- 7) қаржылық және материалдық шығындарды есептеу;
- 8) террористік акция жасауға қатысушыларды, сыбайластарын және көмектесушілерін даярлауды жүзеге асыру;

9) терроризм актісін жасауға арналған құралдарын сатып алуы және дайындалуы;

10) терроризм актісіне қатысушыларды конспирациялау, келіссөздерді жүзеге асыру кезінде кодтық сөздер мен шартты белгілерді қолдануды әзірлеу;

11) терроризм актісін жасау орны мен уақытын белгілеу;

12) тәуекел дәрежесін ескеру;

13) террористік акцияны (дәлелдемелерді) және өткізу жөніндегі материалдарды жоюдың ықтимал жолдарын әзірлеу;

14) жасалған терроризм актісінің мақсаттарын қамтамасыз ету үшін ақпараттық сүйемелдеуді дайындау.

Терроризм актісін жасауға арналған іс-қимыл тактикасы террористік акцияның мақсатына, ТТО объектісінің сипаттамаларына, терроризм актілерін жасау құралдары мен нысандарын таңдауға негізделе отырып біріктірілуі мүмкін.

Дерек көздеріне сүйенсек, көптеген құрбан болғандарға әкеп соққан ауқымды терроризм актілерінің бірі 2001 жылғы 11 қыркүйекте АҚШ аумағында «Аль-Кайда» террористік ұйымы жасаған акция болып табылады.

Бұл террорлық шабуылдар 1998 жылы Усама бин Ладен мен Айман Аз-Завахиридің еврейлер мен крестшілерге қарсы жиһад пәтуадасында жарияланған «Аль-Кайданың» ортақ миссиясына сәйкес келеді. Пәтуада: «әскери және азаматтық қоғамдардағы американдықтарды, сондай-ақ олардың одақтастарын өлтіру — бұл кез-келген жерде барлық мүмкіндікті қолдануы әрбір адал мұсылманның міндеті», - делінген.

Мұның себептері АҚШ үкіметінің Израильді қолдау саясаты, Иракқа қарсы агрессия, сондай-ақ американдық әскерлердің Сауд Арабиясында болуы. Америка аймақтарды тонап, тоталитарлық режимдерді қолдай отырып араб елдерінің заңды билеушілерінің саясатын бақылау арқылы адамдарға қысым жасады деп айыпталды. Өңірде американың әскери базаларының орналасуы мұсылман елдерінің арасында қауіп төндіріп, дұшпандық пен алауыздық тудырды, сонымен қатар «Исламның қасиетті жерлерінде» орналасқаны жағдайды одан әрі ушықтырды.

Терроризмнің тағы бір ауқымды актісі-Мәскеудегі Дубровкадағы Театр орталығында «Норд-Ост» мюзиклін қарау кезінде адамдарды кепілге алу болды.

Террористік шабуыл жасалатын орынды таңдай отырып, ұйымдастырушылар бір бөлмедегі адамдардың мүмкіндігінше көп болуын кедергісіз бақылауды басты мақсат етіп қойды. Бұл үшін концерттік залдар мен театрлар қолайлы орындар болып табылады.

Қарастырылып отырған мысалдардан біз барлық террористік ұйымдар үшін міндетті болып табылатын терроризм актісін дайындау және оны өткізу жоғарыда аталған әрекеттердің жиынтығы болатынын көреміз. Террористік актілерді жасау тактикасын, нысандары мен әдістерін білу, қарсы тұрған тарапқа адамдардың өмірін қорғау, жеке және мемлекеттік мүлікті сақтау бойынша қарсы шараларды қолдануына ыңғайлы жағдай жасайды.

ТТО объектілердің терроризмге қарсы қорғалуының жағдайын талдау.

Әлемде болып жатқан оқиғалар қазақстандық қоғам үшін де террористік және экстремистік сипаттағы қатерлердің әлі де сақталуына ықпал етеді (жекелеген өңірлерде, оның ішінде Қазақстанға географиялық жағынан жақын өңірлерде қатерлердің осы түрінің күшеюі байқалады). Террористік агрессияны жасау тәсілдері күрделене түсуде, оны қолдану географиясы мен ауқымы кеңеюде. Осылайша, 2019 жылдан бастап әлемнің 54 елінде 1100-ден астам резонанстық терроризм актісі жасалды (2018 жылдың ұқсас кезеңімен салыстырғанда 35% - дан астам өсім байқалады).

Бүгін де Қазақстан үшін терроризм проблемалары өзекті.

Статистика көрсетіп отырғандай 2016 жылы ҚР – да:

- 2 терроризм актісі орын алды;
- 12 террористік және өзге де зорлық – зомбылық экстремизм акцияларының алдын алды;
- 2017 жылы – терроризм актілеріне жол берілмеді;
- 11 – алдын алды;
- 2018 жылы – актілерге жол берілмеді;
- 1 – алдын алды;
- 2019 жылы – терроризм актілеріне жол берілмеді;
- 3 – алдын алды;
- 2020 жылы-терроризм актілеріне жол берілмеді;
- 5 – алдын алды.

Мысалы, 2016 жылғы 5 маусымда Ақтөбе қаласында қару-жарақ дүкендеріне екі террористік шабуыл ұйымдастырылды, рейстік автобус басып алынып, кейіннен ҚР Ұлттық ұланының әскери бөліміне шабуыл жасалды. Қоғам мен мемлекеттің, жеке адамның қауіпсіздігін қамтамасыз ету жөніндегі шараларды ұйымдастыру және орындау мақсатында Тәуелсіз Қазақстан тарихында алғаш рет Ақтөбе облысының аумағында «қызыл», ал елдің қалған аумағында террористік қауіптіліктің «сары» деңгейі орнатылды.

2016 жылғы 18 шілдеде Алматы қаласы ПД Алмалы аудандық ІІБ және Алматы қаласы бойынша ҰҚК Департаментінің ғимараттарына шабуыл жасалды. Терроризмге қарсы операцияны өткізу кезеңінде Алматы қаласында террористік қауіптіліктің «қызыл» деңгейі енгізілді.

Сақталып отырған террористік қатерлерді ескере отырып, Қазақстан Республикасының аумағында белгіленген террористік қауіптіліктің «сары» деңгейінің қолданылу мерзімі екі рет ұзартылып, нәтижесінде 6 айды құрады.

Осы аталған екі жағдайда террористік шабуылдарға террористік тұрғыдан осал объектілердің ұшырағанын атап өткен жөн.

Қазіргі уақытта қалыптасқан жедел жағдайдың негізгі үрдістерін назарға ала отырып, Қазақстан Республикасына қатысты террористік сипаттағы қауіптер сақталуда. Демек, террористік актілер халықтың өмірі мен денсаулығына қауіп төндіріп, экология мен экономикаға теріс әсер етуі мүмкін.

Осыны негізге ала отырып, терроризмге қарсы қорғау жүйесін ұйымдастыру тәсілдерін жетілдіру қажеттілігі туындайды, ол заңнамалық, жалпы мемлекеттік және объектілік деңгейлерде қосымша шаралар қабылдауды қамтиды.

Терроризм актілерін жасау тәуекелдерін төмендету, олардың салдарларын барынша азайту және (немесе) жою мақсатында біздің елімізде терроризмге қарсы іс – қимыл жүйесі құрылған, оның маңызды элементі террористік тұрғыдан осал объектілерді терроризмге қарсы қорғау саласы болып табылады. Сонымен қатар, ТТО объектілерін терроризмге қарсы қорғау шараларын күшейту мәселелері өзекті болып отыр.

Тексеру жүргізудің негізгі нәтижелері 2018 – 2020 жылдар аралығындағы кезеңде терроризмге қарсы қорғау талаптарына сәйкес келетін ТТО объектілері санының санаттары бөлінісінде өзгеру серпіні келесідей.

2018 жылғы жағдай бойынша ҚР – да 16 657 ТТО объектілері анықталды, оның ішінде:

- аса маңызды мемлекеттік – 1 752;
- стратегиялық – 1 568;
- қауіпті өндірістік – 311;
- адамдар көп жиналатын – 13 026.

Оның ішінде мемлекеттік – 10844, мемлекеттік емес 5 813 және ПО бақылауындағы объектілердің саны -15 935.

2019 жылғы 31 наурыздағы жағдай бойынша терроризмге қарсы қорғалу 1 616 объект (немесе тексерілгендер санынан 57,5%), оның ішінде аса маңызды мемлекеттік объектілер – 42,1% (233 – тен 135), стратегиялық объектілер – 42,8% (145 – тен 83), қауіпті өндірістік объектілер -48% (50-ден 26), адамдар көп жиналатын объектілер-60,1% (2 382-ден 1 194) қойылатын талаптарға сәйкес келді. Оның ішінде санаттар бөлінісінде:

- аса маңызды мемлекеттік нысандар тексерілді-233, бұзушылықтар анықталды – 135;
- стратегиялық нысандар тексерілді-145, бұзушылықтар анықталды – 83;
- қауіпті өндірістік нысандар тексерілді-50, бұзушылықтар анықталды – 26;
- адамдар көп жиналатын нысандар тексерілді – 2 382, бұзушылықтар анықталды-1 194.

2020 жылғы 1 ақпандағы жағдай бойынша ҚР-дағы ТТО объектілерінің саны 16935 құрады.

Оның ішінде:

- 10569 объект (62,4%) мемлекеттік органдарға ведомстволық бағынысты;
- 6364 объект (37,6%) мемлекеттік емес ұйымдар болып табылады.

Тұтастай алғанда, 2020 жылғы жағдай бойынша Қазақстан Республикасында өңірлік тізбелерге ТТО-дің 17385 объектісі енгізілген.

Оның ішінде:

- аса маңызды мемлекеттік — 1695;
- стратегиялық — 1654;
- қауіпті өндірістік — 243;
- адамдар көп жиналатын — 13793.

Қазақстан өңірлері бөлінісінде объектілік есеп 1-кестеде ұсынылған.

Облыс-дың ДП	барлығы	оның ішінде			
		аса маңызды мемлекетті к объектілер	старетегия лық объектілер	қауіпті өндірістік объекті лер	адамдар көп жиналатын объектілер
1	2	3	4	5	6
Нұр-Сұлтан қ.	935	104	73	14	744
Алматы қ.	1681	159	169	9	1344
Шымкент қ.	676	31	23	7	615
Ақмола обл.	752	86	40	15	611
Ақтөбе обл.	744	77	60	19	588
Алматы обл.	1855	195	221	26	1413
Атырау обл.	945	57	117	13	758
ШҚО	1486	137	159	24	1166
Жамбыл обл.	1224	84	114	15	1011
БҚО	765	86	64	15	600
Қарағанды обл.	1340	125	114	27	1074
Қостанай обл.	818	128	89	11	590
Қызылорда облысы	819	131	80	17	591
Маңғыстау обл.	525	50	89	12	374
Павлодар обл.	727	72	50	9	596
СҚО	577	81	58	1	437
Түркістан обл.	1516	92	134	9	1281
Барлығы	17385	1695	1654	243	13793

1-кесте. Қазақстан өңірлері бөлінісінде объектілік есеп

Ескертпе: Автормен жасақталған

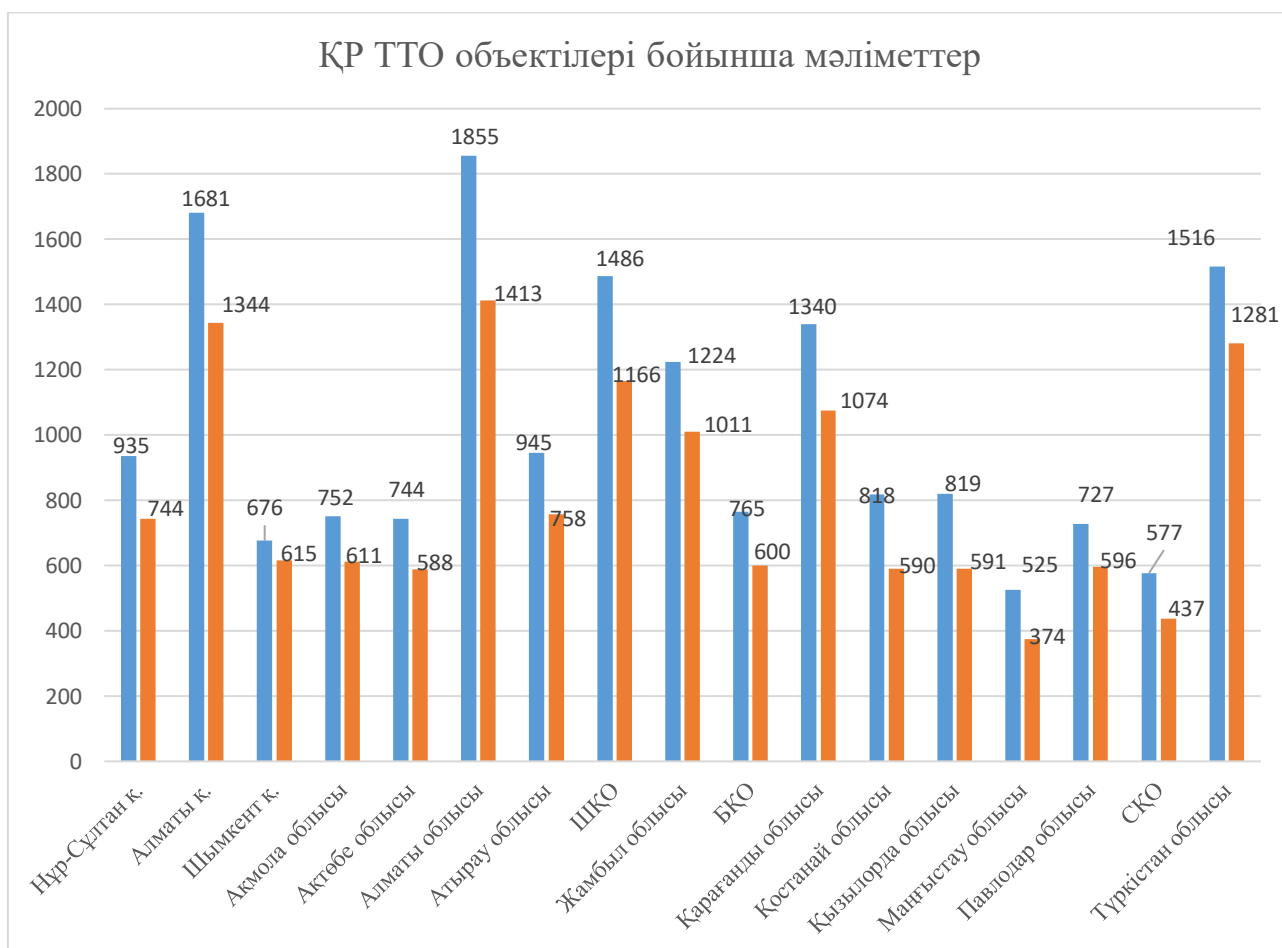
Қорытындылай келе, 17385 объектілердің жалпы санынан алғанда:

- 10 677 (65%) – мемлекеттік органдарға ведомстволық бағынысты объектілер;

- 6 708 (35%) – өзге құрылымдарға тиесілі объектілер.

Статистика объектілерді терроризмге қарсы қорғау бойынша негізгі жүктеме мемлекетке түсетінін, яғни бюджет қаражаты есебінен жүзеге асырылатынын көрсетеді.

Қаралатын сектордың едәуір үлесін адамдар көп жиналатын объектілер алады, яғни 13 793 (74,4%) құрайды. (1,2-сурет)

ҚР өңірлері

1-сур. – ҚР ТТО объектілері бойынша мәліметтер

Ескертпе: Автормен жасақталған

2-сур. Адамдар көп жиналатын объектілердің ТТО объектілерінің жалпы санына арақатынасы

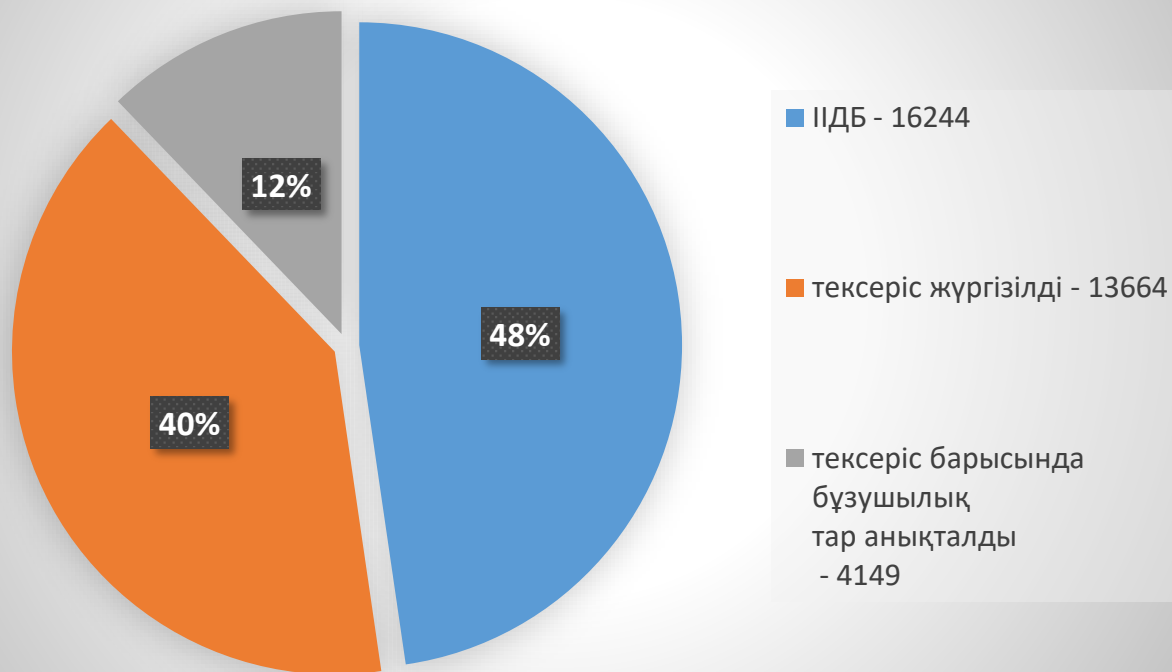
Ескертпе: Автормен жасақталған

Облыс-дың ДП	тексерістер жүргізілді	тексеріс барысында бұзушылықтар анықталды	нұсқалар енгізілді	әкімшілік жауапкершілікке тартылды	ТТО объектілерінің басшылық тартылған барлық материалдар
Нұр-Сұлтан қ.	1053	242	137	106	75
Алматы қ.	839	397	397	27	16
Шымкент қ.	95	10	10	9	5
Ақмола обл.	711	222	169	45	35
Ақтөбе обл.	1439	418	413	43	33
Алматы обл.	735	362	362	61	53
Атырау обл.	989	119	119	90	70
ШҚО	1333	459	459	30	29
Жамбыл обл.	1075	37	27	27	18
БҚО	693	59	59	54	42
Қарағанды обл.	1286	317	317	53	39
Қостанай обл.	733	205	205	21	19
Қызылорда обл.	715	563	536	31	20
Маңғыстау обл.	481	321	296	102	70
Павлодар облысы	673	75	73	17	9
СҚО	503	253	253	39	38
Түркістан обл.	247	37	37	19	15
КДП	64	53	53	53	15
Барлығы	13664	4149	3922	827	601

2-кесте. ҚР ТТО объектілерін тексеру бойынша 2018 жылғы мәліметтер
Ескертпе: Автормен жасақталған

2018 жыл

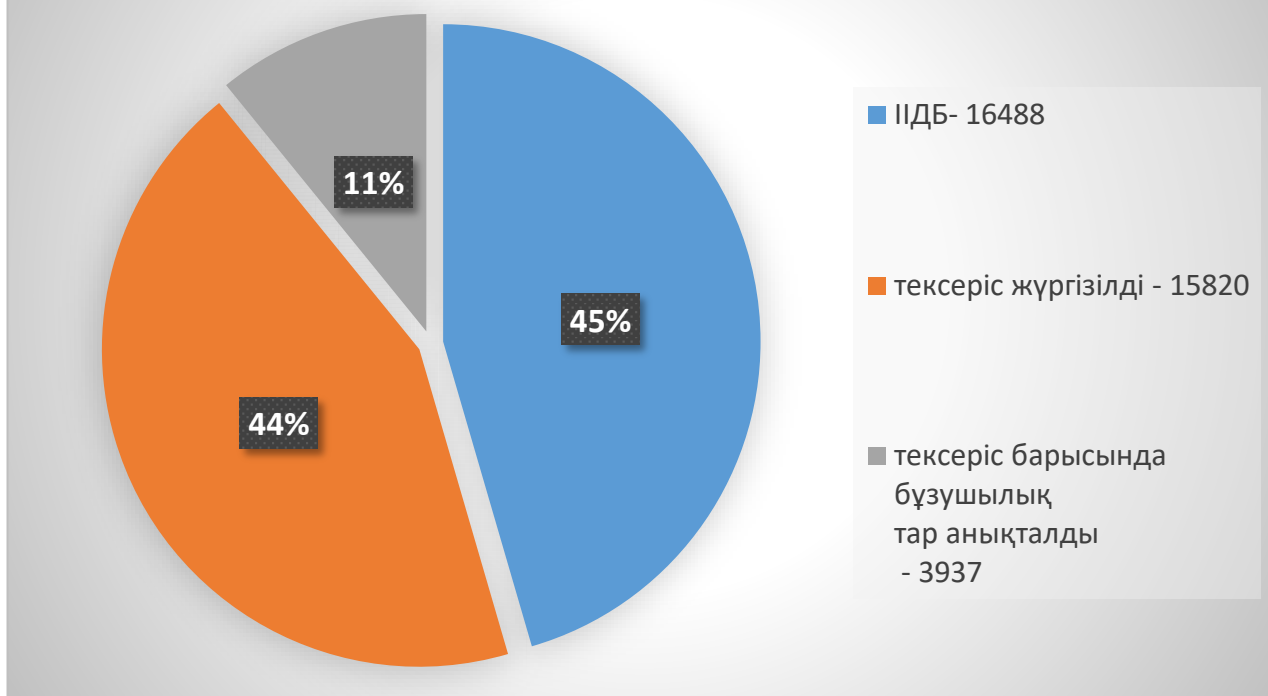

3-сур. Тексеріс барысында анықталған бұзушылықтар
Ескертпе: Автормен жасақталған

Облыс-дың ДП	тексерісте р жүргізілді	тексеріс барысында бұзушылық тар анықталды	нұсқама лар енгізілді	әкімшілік жауапкер шілікке тартылды	ТТО объектілерінің басшылы тартылған барлық материалдар
Нұр-Сұлтан қ.	1050	86	86	45	37
Алматы қ.	1587	730	730	68	66
Шымкент қ.	646	71	70	70	62
Ақмола обл.	698	155	155	29	27
Ақтөбе обл.	1400	239	239	49	24
Алматы обл.	675	386	386	42	41
Атырау обл.	850	73	73	38	35
ШҚО	1248	296	296	40	24
Жамбыл обл.	1173	165	165	32	32
БҚО	676	32	32	31	17
Қарағанды обл.	1287	129	129	57	43
Қостанай обл.	734	182	182	15	9
Қызылорда обл.	691	524	524	19	16
Маңғыстау обл.	450	314	258	56	33
Павлодар обл.	685	87	87	26	19
СҚО	506	156	156	24	23
Түркістан обл.	1398	263	263	78	60
КДП	66	49	49	49	26
Барлығы	15820	3937	3880	768	594

3-кесте. ҚР ТТО объектілерін тексеру бойынша 2019 жылғы мәліметтер
Ескертпе: Автормен жасақталған

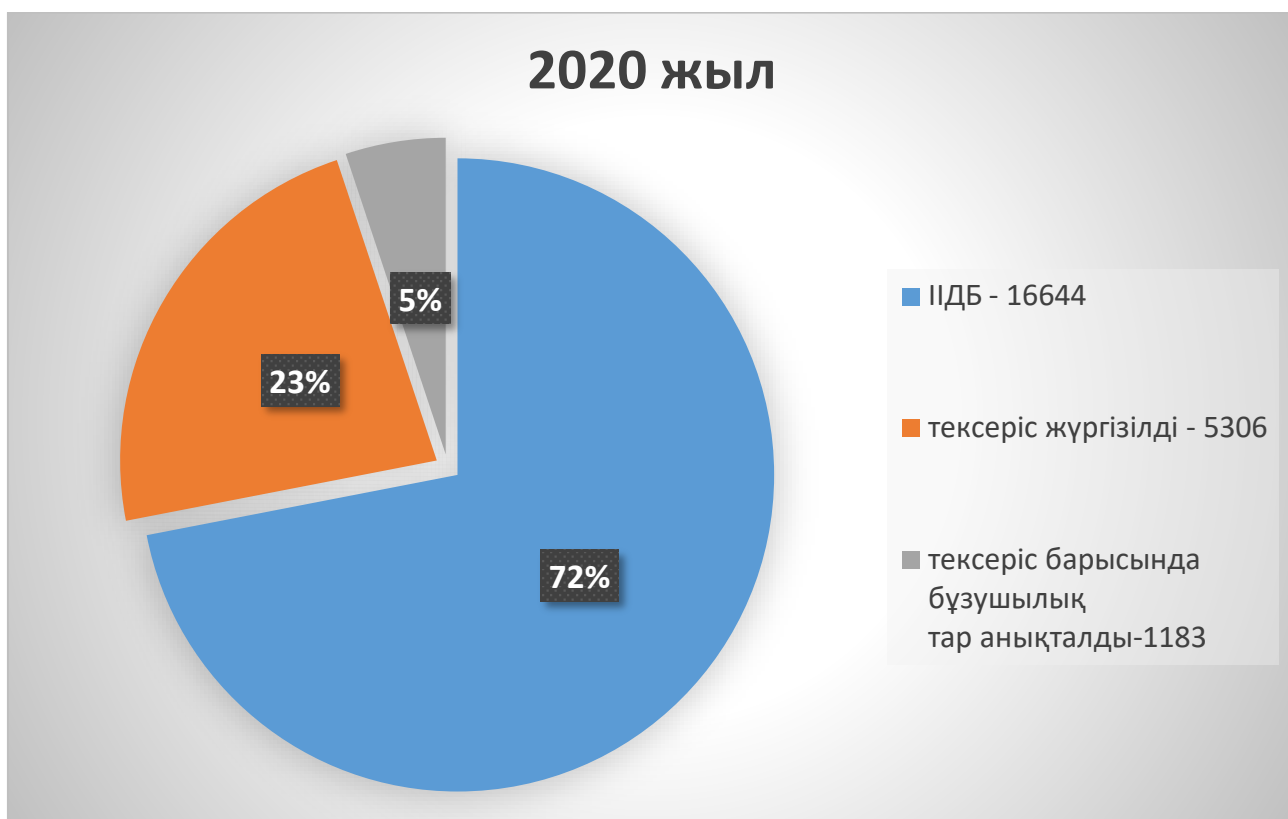
2019 жыл

4-сур. Тексеріс барысында анықталған бұзушылықтар
Ескертпе: Автормен жасақталған

Облыс-дың ДП	тексерістер жүргізілді	тексеріс барысында бұзушылықтар анықталды	нұсқамалар енгізілді	әкімшілік жауапкершілікке тартылды	ТТО объектілерінің басшылы тартылған барлық материалдар
Нұр-Сұлтан қ.	137	48	48	11	4
Алматы қ.	131	101	101	3	3
Шымкент қ.	324	17	17	17	17
Ақмола обл.	350	107	107	19	16
Ақтөбе обл.	287	194	194	18	16
Алматы обл.	212	32	32	1	1
Атырау обл.	174	13	13	2	2
ШҚО	668	62	62	8	7
Жамбыл обл.	624	46	46	13	12
БҚО	336	19	19	17	17
Қарағанды обл.	160	15	15	15	14
Қостанай облысы	468	144	144	3	3
Қызылорда обл.	203	195	195	9	9
Маңғыстау обл.	36	22	22	0	0
Павлодар обл.	334	24	24	10	10
СҚО	245	80	80	5	5
Түркістан обл.	561	28	28	28	16
ҚДП	56	36	36	36	28
Барлығы	5306	1183	1183	215	180

4-кесте. ҚР ТТО объектілерін тексеру бойынша 2020 жылғы мәліметтер
Ескертпе: Автормен жасақталған

5-сур. Тексеріс барысында анықталған бұзушылықтар
Ескертпе: Автормен жасақталған

Кестеден көріп отырғандай, 2020 жылғы жағдай бойынша тексеріс жүргізілген объектілердің жалпы санынан республика бойынша орташа есеппен алғанда 22,3% - бұзушылықтар анықталды, соның ішінде 65,0% бұзушылық көрсеткіш Нұр-Сұлтан қаласында тіркеліп отыр.

Айтарлықтай бүгінгі күні антитеррорлық қорғауға сәйкес келмейтін объектілердің ең көп саны, адамдар көп жиналатын орындарға жататын объектілер. Көбінесе бұл сауда үйлері, базарлар, ойын-сауық орталықтары және қоғамдық тамақтану объектілері.

Олар үшін бұзушылықтардың сипаты дабыл сигнализациясы, бейнебақылау, құлақтандыру жүйесінің болмауымен не толық жұмыс істемеуімен, сондай-ақ персоналдың төтенше жағдайларға ден қоюға дайындығының қанағаттанғысыз деңгейімен байланысты болып келеді.

Терроризм әрбір көрінісімен террористік актілер салдарының ауқымын және зардап шеккендердің санын ұлғайтуға бағытталған өз қызметінің жаңа нысандары мен әдістерін әзірлейтінін және қолданыстағыларын жетілдіретінін, яғни бір қадам алда келе жатқанын ескере отырып, мүдделі мемлекеттік органдар мен ТТО объектілерінің басшылығы терроризмге қарсы қорғау жүйесіне өзінің көзқарасын қайта ойластыру және қайта қарауы қажет.

Айта келгенде, осы уақытта өсіп келе жатқан террористік қауіпті ескере отырып, біздің елімізде терроризмге қарсы қорғаныс жүйесін жетілдірілуі керек екені анық болып тұр.

2020 жылы тексерулерді жүргізу тәртібі құқықтық қамтамасыз етудегі өзгерістермен сипатталғанын атап өту керек.

Осылайша, бизнеске жүктемені азайту жөніндегі мемлекеттік саясатты орындау шеңберінде 2020 жылғы 1 қаңтардан бастап 2023 жылғы 1 қаңтарға дейін шағын кәсіпкерлік субъектілерін, оның ішінде микрокәсіпкерлік субъектілерін тексеруге мораторий енгізілді [14].

Мұндай субъектілердің санатына ТТО объектілері де кіреді. Бұл ретте, ТТО объектілері үшін ҚР Ішкі істер министрінің шешімі бойынша тексерулер жүргізу мүмкіндігі көзделген, өйткені тексерулер халықтың өмірі мен денсаулығына, заңдылық пен қоғамдық тәртіпке ықтимал жаппай қауіп төндіретін бұзушылықтардың алдын алуға немесе жоюға бағытталған конституциялық құрылыс пен ұлттық қауіпсіздікке тікелей төнетін қауіп.

Сонымен қатар, мемлекеттік бақылауды жүзеге асырудың құқықтық аспектілері «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қылмыстық жолмен алынған кірістерді заңдастыруға (жылыстатуға) және терроризмді қаржыландыруға қарсы іс-қимыл мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 2020 жылғы 13 мамырдағы ҚР Заңына түзетулер арқылы (ТТО объектілері бөлігіндегі заң нормалары ағымдағы жылғы 14 қарашадан бастап күшіне енді) өзгеріске ұшырағанын атап өту қажет.

Жаңа заңнамалық түзетулерге байланысты, барлық белгіленген талаптарға сәйкес келетін объектілер үшін тексеру кезеңділігі екі жылда бір ретке қысқартылып отыр. Бұрын мұндай тексерулер жыл сайын жүргізілген.

Сонымен бірге «мерзімді» және «жоспардан тыс тексеру» ұғымдары енгізілді.

Жедел штабта терроризм актісін жасауға дайындық туралы ақпарат болған кезде террористік қауіптілік деңгейлерін жариялаған жағдайда жоспардан тыс тексерулер тағайындалуы мүмкін. Ішкі істер органдарының қызметкерлері сондай-ақ жоспардан тыс ТТО объектілерін бұрын анықталған бұзушылықтардың жойылуын бақылау мақсатында тексере алады.

Заңнамалық түзетулермен терроризмге қарсы қорғау жүйесіндегі кемшіліктерді жою үшін ТТО объектісінің меншік иесіне берілетін мерзім бір жылға дейін ұзартылды, бұрын бұл мерзім 30 тәуліктен аспайтын.

Өз кезегінде, бұрынғыдай, объектілердің басшылары терроризмге қарсы қорғалуға қаржы қаражатын көздеуге, терроризмге қарсы даярлық бойынша өз қызметкерлерімен оқу және профилактикалық іс-шараларды ұйымдастыруға міндетті.

Бұдан басқа, 2020 жылы 13 мамырдағы Заңмен енгізілген түзетулер объектілердің әртүрлі санаттарына сараланған талаптарды әзірлеуге мүмкіндік беретін салалық тәсілдің құқықтық негізін қалады. Заңнамада нысандардың ерекшеліктерін ескере отырып, тиісті нормативтік құқықтық актілерді әзірлеу құзыреті салалық ведомстволарға бекітілді.

Бұл новеллалар өмір тіршілігінің аса маңызды объектілерінің, өнеркәсіп пен экономиканың қауіпсіздігін қамтамасыз етудің әлемдік тәжірибесін ескере отырып енгізілген.

Сонымен қатар, карантиндік шаралардың енгізілуіне байланысты 2020 жылдың наурыз айынан бастап ТТО объектілерін тексеру тоқтатылды, санитариялық-эпидемиологиялық жағдай тұрақтанғаннан кейін ішкі істер органдарының бөлімшелері тексерулерді ішінара қайта жандандырады.

ТТО объектілерінің көпшілігі, атап айтқанда адамдар көп жиналатын объектілер санитарлық-эпидемиологиялық жағдай толық тұрақталғанға дейін тексерілмейді.

Қазіргі уақытта COVID-19 індетінің таралуына байланысты қолайсыз жағдайдың сақталуын ескере отырып, ТТО объектілерінің басшыларымен және меншік иелерімен терроризмге қарсы қорғау шараларын қамтамасыз ету мәселелері бойынша белсенді ақпараттық-түсіндіру жұмысына ерекше көңіл бөлініп отыр.

Бақылау субъектілерінің хабардар болу деңгейін арттыру қажеттілігі ағымдағы жылғы мамырда қабылданған ТТО объектілерінің қорғалуы мәселелері бойынша терроризмге қарсы заңнамаға елеулі өзгерістер мен толықтыруларға негізделген.

Осыған байланысты, аумақтық полиция департаменттеріне бейнеконференция байланыс құралдарын пайдалана отырып, онлайн кездесулер мен брифингтер форматында ақпараттық-түсіндіру жұмысын ұйымдастыру тапсырылды.

2020 жылдың 9 айында түсіндіру жұмыстарымен 4 мың меншік иесі, оқу іс-шараларымен ТТО объектілерінің 33 мыңнан астам қызметкері қамтылды, бұқаралық ақпарат құралдарында 76 жарияланым орналастырылды (оның ішінде баспа БАҚ-та, жаңалықтар агенттіктерінің интернет-беттерінде және әлеуметтік желілерде).

Сонымен қатар, мақсаттар, міндеттер мен нәтижелер көрсеткіштеріне Қазақстан Республикасында діни экстремизм мен терроризмге қарсы іс – қимыл жөніндегі 2018-2022 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламаны іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарын орындау барысымен қол жеткізілді.

Тексеру өткізілген және терроризмге қарсы қорғалу талаптарына сай террористік тұрғыдан осал объектілердің үлесі

- 2018 жылы – 69,6 (2018 жылға арналған жоспар – 50%),
- 2019 жылы - 75,2% (2019 жылға арналған жоспар – 60%)
- 2020 жылы - 77,7 (2020 жылға арналған жоспар – 70%) құрады.

№ п / п	ЖАО	Тексерулер жүргізілді			Бұзушылықтар анықталған тексерулер саны			Талаптарға жауап беретін объектілердің үлесі, %		
		2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020
1	Нұр-Сұлтан қ.	1056	1053	140	244	88	50	76,8	92	64,2
2	Алматы қ.	842	1590	134	397	730	102	52,8	54	23,5
3	Шымкент қ.	97	648	326	11	90	19	88	89	94
4	Ақмола обл.	717	704	356	226	159	111	84	78	69
5	Ақтөбе обл.	738	678	290	365	388	196	50	43	32
6	Алматыобл.	1443	1404	215	422	243	33	71	83	85
7	Атырау обл.	992	853	177	121	74	14	88	91	92
8	ШҚО	1341	1255	676	466	303	69	65	76	90
9	Жамбыл обл.	1291	1291	163	322	133	18	75	90	89
10	БҚО	737	739	473	208	186	148	72	75	69
11	Қарағанды обл.	724	700	207	571	532	198	21	24	4
12	Қостанай обл.	1079	1177	628	40	167	45	96	86	93
13	Қызылорда обл.	696	678	338	61	33	20	91	95	94
14	Маңғыстау обл.	484	453	39	324	316	22	33	30	44
15	Павлодар обл.	675	688	335	75	90	25	89	87	93
16	СҚО	505	508	245	255	157	80	50	69	67
17	Түркістан облысы	247	1401	564	37	266	31	85	81	95
Барлығы:		1366 4	1582 0	5306	4149	3937	1183	69,6	75,2	77,7

5-кесте. ҚР ТТО объектілерінің көрсеткіштік нәтижелері

Ескертпе: Автормен жасақталған

Қорытындылай келе, жоғарыда көрсетілген кестеге сәйкес 2018, 2019 және 2020 жылдар аралығындағы атқарылған жұмыстардың орындалуына толықтай қол жеткізілді.

Терроризмге қарсы іс-қимыл бойынша қабылданып жатқан белсенді шараларды ескере отырып, ТТО объектілерінің барлық санаттарына әсер ету тактикасы, нысандары мен әдістері жетілдірілуде. Террористік актілерді жасаудың негізгі ықтимал сценарийлері:

- ұшқышсыз ұшу аппараттарын қолдану;
- жарылыстарды жанкешті террористерді немесе жарылғыш заттармен толтырылған автокөлікті пайдалана отырып, жарылғыш құрылғыны салу жолымен жүзеге асыру;
- атыс және суық қаруды қолдану;
- кепілге алынған объектіні, оның ішінде көлік объектілерін басып алу – кейіннен талаптар қоя отырып, көлікті басып алу және айдап әкету;
- адамдардың өліміне әкеп соғатын жағдайлар жасау үшін автокөлікті пайдалану (басып кіру);
- улы және радиоактивті заттардың таралуы;
- өртеу;
- төтенше жағдай үшін жасанды жағдай жасау болып табылады.

ТТО объектілерінің қорғалуын бақылау саласындағы проблемалар мен шешу жолдары. Құқық қолдану практикасы өткен жылдар ішінде ТТО объектілерінің терроризмге қарсы қорғалуын қамтамасыз етуді қиындататын құқықтық оқшылықтар мен коллизиялардың бар екендігін куәләндырады.

Мемлекеттік бақылаудың негізгі функциясы - ТТО объектілерінің терроризмге қарсы қорғалуын қамтамасыз ету саласындағы заңнаманың бұзылуына жол бермеу. Алайда, осы мақсатқа қол жеткізу мемлекеттік органдардың ведомстволық бағынысты объектілері санатына қосылуымен күрделене түседі.

Бұл фактілер келесі жағдайлармен түсіндіріледі, яғни объектілердің осы санаты бойынша бұзушылықтар бюджет қаражаты бөлінбейтін немесе жеткіліксіз мөлшерде бөлінетін қажетті жабдықты мемлекеттік сатып алу арқылы ғана реттеледі.

Осының салдарынан, Ішкі істер органдары тексерулерді жүзеге асыру барысында жауапты адамдарға қатысты әкімшілік жазалау шараларымен шектеледі, ал бұзушылықтар жойылмай қала береді.

Қарастырылып отырған саладағы басқа да проблемалық мәселелер осы жоғарыда айтылған проблемалармен өзара байланысты.

- ТТО объектілерін терроризмге қарсы қорғау объектілердің салалық ерекшеліктерін ескермейді, нәтижесінде олардың терроризмге қарсы қорғалуын қамтамасыз ету объектіге тән емес талаптарды орындау қажеттілігіне не елеулі қаржылық шығындалуына соқтырады;

- орталық мемлекеттік органдардың өздерінің қарамағындағы ТТО объектілерінің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге қатысу деңгейінің төмендігі.

Осы проблемаларды жою үшін ҚР Терроризмге қарсы орталығы ТТО объектілерін қорғаудың салалық тәсілінің тұжырымдамасын әзірледі.

ҰҚК ПМ-мен бірлесіп заң шығару жұмысын жүргізді және тиісті бастамалар ағымдағы жылғы 13 мамырдағы заң шеңберінде іске асырылды, ақшаны жылыстатуға қарсы іс-қимыл жүйесін (Қылмыстық жолмен алынған кірістерді) құқықтық реттеуге және терроризмді қаржыландыруға қосымша, осы Заң ТТО объектілерін қорғау саласындағы мәселелерді реттеуді өзгертті.

Енгізілетін салалық тәсілдің негізгі тұжырымдамасы ТТО объектілерін айқындау кезінде мемлекеттік органдардың рөлін арттыру, сондай-ақ олардың қауіпсіздік жүйелеріне қойылатын талаптарды нақтылау (объектілер қызметінің ерекшелігін негізге ала отырып) арқылы ТТО объектілерінің терроризмге қарсы қорғалу архитектурасын қайта пішімдеуден тұрады.

Осы мақсатта барлық мемлекеттік органдарда объектілердің терроризмге қарсы қорғалуына жауапты учаскелер толыққанды жұмыс істей бастауы тиіс.

Мемлекеттік органдарға ведомстволық бағынысты объектілер ТТО объектілерінің жалпы санының басым бөлігін (61,5%) құрайтынын атап өту қажет. Демек, олардың терроризмге қарсы қорғалуын ұйымдастыру мемлекеттік органдардың тиісті қызметке қатысу дәрежесі және сапасымен тікелей анықталады.

Заңнамаға енгізілген өзгерістер мен толықтыруларды ескере отырып, мемлекеттік органдар қысқа мерзімде қызмет салалары мен қолданыстағы қауіпсіздік стратегияларына, оның ішінде ТТО объектілерінде қолданылатын қауіпсіздік жүйелеріне және олардың жай-күйіне талдау жүргізуін талап етеді.

Нұсқаулықтарды әзірлеу кезінде олардың ТТҚ саласының объектілерін терроризмге қарсы қорғау үйлесімділігі мен өзара толықтырылуын қамтамасыз ету қажет. Бұдан басқа, Қазақстанның түрлі салалардағы халықаралық міндеттемелерінен туындайтын тиісті стратегияларын назарға алу.

ТТО объектілерін терроризмге қарсы қорғау жүйесін құру мүдделі мемлекеттік органдардың қызметімен тығыз байланысты.

ТҚК негізгі міндеттерінің тізбесіне объектілердің қорғалуын қамтамасыз ету жөніндегі шараларды әзірлеу және осы шаралардың іске асырылуын бақылауды жүзеге асыру кіреді.

Террористік іс-әрекеттің салдарын азайту мен жою жөніндегі жұмыс объектілердің қорғалуын қамтамасыз етумен тығыз байланысты.

Олардың терроризмге қарсы қорғалуын тиісті деңгейде ұйымдастырмай, террористік іс-әрекеттің салдарын азайту және жою бойынша жұмыс жүргізудің мағынасы жоқ, өйткені террористік шабуылдардың негізгі объектілері олар нақтылаған ТТО объектілері болып табылады.

«Терроризмге қарсы іс-қимыл туралы» Заңға сәйкес ТТО объектілеріне қатысты олардың терроризмге қарсы қорғалу деңгейін және мемлекеттік органдардың, заңды тұлғалардың терроризм актілерінің салдарын жоюға және барынша азайтуға әзірлігін арттыру бойынша құқықтық, ұйымдастырушылық, инженерлік-техникалық, арнайы, күзет және өзге де шаралар жүзеге асырылады.

Аталған шаралар кешенін іске асыру үшін ТҚК тұрақты негізде өңірдің ТТО объектілеріне мониторинг жасап, оның ішінде жай-күйді зерделеп, проблемаларды талдау, терроризмге қарсы қорғауды жақсарту жөніндегі іс-шараларды әзірлеп жүзеге асыруы тиіс.

Терроризмге қарсы қорғауды қамтамасыз ету шығынды процесс болып табылатындығын назарға ала отырып, ТҚК жоғарыда көрсетілген жұмысты іске асыру барысында ТТО объектілерінің басшыларымен өзара қарым-қатынас проблемаларына тап болуы мүмкін.

Осыған байланысты, «Терроризмге қарсы іс-қимыл туралы» Заңның 10-3-бабының талаптарына назар аударған жөн, онда ТТО объектілерінің лауазымды адамдары меншік нысанына қарамастан терроризмге қарсы қорғаудың тиісті режимін қамтамасыз етуге міндетті деп көрсетілген.

Бұдан басқа, терроризмге қарсы іс-қимыл жөніндегі мемлекеттік бағдарламаны іске асыру барысында ТҚК объектілердің басшыларымен (меншік иелерімен, иелерімен) және персоналымен, сонымен қатар күзет қызметі субъектілерімен олардың терроризмге қарсы қорғалуын қамтамасыз ету бойынша түсіндіру жұмыстарын жүргізуді ұйымдастыруы қажет.

Ол үшін терроризмге қарсы комиссиялар шеңберінде мүдделі мемлекеттік органдардың қызметкерлері қатарынан жұмыс топтары құрылады, олардың әрқайсысы өз қызметінің саласына қатысты баяндама жасайды.

Мысалы, құқық қорғау органдарының өкілдері объектіні инженерлік-техникалық құралдармен және қауіпсіздік жүйелерімен жарақтандырудың ерекшеліктерін баяндайды.

ІМ мамандандырылған күзет құрылымдары физикалық күзетті ұйымдастыру, келушілерді, көлік пен багажды тексеру техникасы, жарылғыш құрылғылар салынатын орындарды анықтау дағдыларын меңгерген.

Арнаулы мемлекеттік органдар террористік құрылымдар, олардың тактикасы, қылмыстық қол сұғушылықтар жасаудың тәсілдері мен әдістері туралы ақпаратты меңгерген.

ТЖ бөлімшелері әртүрлі объектілерді пайдалану ерекшеліктерімен, қауіпті өрт, улы және өзге де заттардың сипаттамаларымен, төтенше жағдайлардың алдын алу және жою жөніндегі іс-шаралармен таныстырып, жару техниктері (саперлер) жарылғыш заттардың сыныптамасын, іс-қимыл алгоритмін, қолдан жасалған жарылғыш құрылғысы анықталған кезде және жарылыс болған жағдайда қауіпсіздік шаралары мен қоршау аймақтарын түсіндіреді.

Өңірлік тізбелерге көптеген объектілер енгізілгендіктен, қызметкерлерді қоса алғанда, қысқа уақыт ішінде барлығын оқумен қамту өте қиын. Оқыту процесін өңірлердегі ТТО объектілері бойынша оқыту іс-шараларын өткізу кестесін дайындаудан бастау қажет. Террористік қауіп-қатерге неғұрлым бейім объектілерге басымдық беріледі, олардың арасында стратегиялық қауіпті өндірістік объектілерден басқа, мемлекеттік және жеке меншік нысанындағы адамдар көп жиналатын объектілер бар.

Бірінші кезекте ТҚК жұмыс тобы салалық тәсілді пайдалана отырып, мемлекеттік объектілердің басшыларын оқытуды жүргізеді. Мысалы, білім беру

объектілерінің басшылары апта сайын аймақтың білім басқармасының бастығына жиналысқа жиналады.

Мәжілістің қаралатын мәселелерінің күн тәртібіне (соңғы мәселе) ТҚК жұмыс тобы мүшелерінің бірін тыңдауды енгізу ұсынылады (үлестірме материалды пайдалана отырып). Келесі жиналыстарда басқа топтың мүшелерінің баяндамаларын қосу керек. Осылайша бір ай ішінде өңірдегі білім беру нысандарының барлық басшылық құрамын оқытумен қамтуға болады.

Жоғарыда айтылғандай схема бойынша оқыту басқа уәкілетті органдарда (салаларда) ұйымдастырылады. Бұл ретте уақытты үнемдеу үшін қатарлас тәсілді пайдалану ұсынылады, яғни білім беру жүйесіндегі баяндамадан кейін ПМ-нің дәріскері, келесі баяндаманы денсаулық сақтау саласында өткізеді және т.б. облыстық ТҚК дайындаған және облыстың ТТО объектілерінде оқыған оқу материалдары кейіннен оларды іске асыру схемасын қайталай отырып, аудандық ТҚК-ға таратуға және беруге болады.

Мемлекеттік объектілердің персоналын оқыту кезінде жұмыс тобының тәсілі тұтастай ұқсас.

Жеке меншік құқығы бар адамдар көп жиналатын объектілерде оқыту семинарларын өткізумен қиындықтар туындайды. Қызмет салалары бойынша үйлестіруші уәкілетті органдарға сондай-ақ бастапқы кезеңде сауда объектілері, қоғамдық тамақтану, ойын-сауық және өңірдің өзге де объектілері үшін басшылық буынды оқытуды жеке жүргізу ұсынылады. Егер тыңдаушылар көп болса, оларды кіші топтарға бөлуге болады.

Бұл жағдайда ТҚК жұмыс тобының тәсілі мемлекеттік объектілерге қолданылатын тәсілден түбегейлі ерекшеленеді. Жұмыспен қамтылуына және уақыттың шектеулігіне байланысты аталған объектілердің басшыларында оқытуды жоспарлы, тұрақты ағымға қою өте қиын. Сондықтан семинар шеңберінде жұмыс топтарының барлық мүшелеріне өз салалары бойынша баяндама жасау ұсынылады, ал бұл үшін дәрістік материалдардың мазмұны қысқа және тек негізгі аспектілерді қамтуы қажет.

Бұл ақпарат адамдар көп жиналатын объектілердің персоналын «нүктелі» оқыту барысында толығырақ жеткізілетін болады. Осы объектілердің қызметкерлерін жұмыс топтарымен кеңінен қамту туралы айтуға әлі ерте, өйткені осы санаттағы «терроризмге қарсы қорғаныс» ұғымы жақында пайда болды. ТҚК-ның бұл бағыттағы жұмысы жүргізілуде, бұл ретте негізгі басым объектілер мен олардың басшыларына басты назар аударылады.

Аталған іс-шараларды жүзеге асырғаннан кейін комиссиялар олардың іске асырылуын қадағалауды және бақылауды ұйымдастыруы қажет.

Қорытындылай келе, ТТО объектілерін терроризмге қарсы қорғау объектілердің салалық ерекшеліктері ескерілмейді, нәтижесінде олардың терроризмге қарсы қорғалуын қамтамасыз ету объектіге тән емес талаптарды орындау қажеттілігіне не елеулі қаржылық шығындалуына соқтырады;

Орталық мемлекеттік органдардың өздерінің қарамағындағы ТТО объектілерінің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге қатысу деңгейінің төмендігі.

Осындай мәселелердің туындауына байланысты, аймақтардағы ТТО объектілердің терроризмге қарсы қорғалуы саласындағы мемлекеттік басқаруды жетілдіру бойынша жол картасы әзірленді.

Жол картасы Қарағанды облысының әкімдігіне ТТО объектілердің терроризмге қарсы қорғалуы саласындағы жұмысын одан әрі жетілдіру барысында пайдалану үшін мүмкіндік береді.

ТТО объектілерінің терроризмге қарсы қорғалуын сәйкестендіру саласындағы жұмыстарды жетілдіру жөніндегі Жол картасы ұсынылады			
Іс-шаралардың атауы	Орындаушылар	Орындау мерзімі	Күтілетін нәтижелер
<u>Халық арасында терроризмге қарсы сананы қалыптастыру бойынша қажетті оқыту шараларын жүргізу үшін дерістік материалдардын дайындау</u>	ҰҚК, ІІМ, ТЖМ	Ағымдағы жылдың 3 тоқсаны	Азаматтардың терроризмге қарсы сана-сезімін одан өрі жетілдіру
Мекеме аумақтарына және ғимараттарына өткізу жүйесін жетілдіру бойынша іс-шараларын жүргізу	Барлық мемлекеттік органдар және мекемелер	Ағымдағы жылдың 3 тоқсаны	Террорлық актілердің болуына жол бермеу
<u>Терроризм және экстремизмнің алдын алуы бойынша барлық қызметкерлерге әдістемелік нұсқаулар дайындау</u>	ІІМ, ҰҚК	Ағымдағы жылдың 3 тоқсаны	Қызметкерлердің дайындығын арттыру
<u>Мемлекеттік органдардың интернет-порталдарында терроризм және экстремизм мәселелері бойынша ақпараттық материалдарды орналастыру</u>	ТҚК	Тұрақты	Ақпараттың нақты және дұрыс қол жетілімдігі
<u>ТТО объектілерін тексеру барысында жұмыс тобының алдында тұрған проблемаларды ескере отырып, жұмысты жоғары, тиімді деңгейде ұйымдастыру және бүгінгі жағдайды назарға ала отырып, ЗУМ платформасында басқа өңірлердің оң тәжірибелерімен алмасу.</u>	ҰҚК, ТҚК	Ағымдағы жылдың 3 тоқсаны	ТТО объектілерін тексеру барысында жұмыстың жаңаша форматын қабылдау

6-сур. ТТО объектілердің терроризмге қарсы қорғалуы саласындағы мемлекеттік басқаруды жетілдіру бойынша жол картасы
Ескертпе: Автормен жасақталған

СІЗГЕ ТЕРРОРИЗМ АКТІСІ ТУРАЛЫ ХАБАРЛАМА ТҮСКЕН КЕЗДЕ

ӨНІМНІҢ НАҚТЫ МАЗМҰНЫН ЕСТЕ САҚТАҢЫЗ
 СӨЙЛЕУ МӘНЕРІН, ДАУЫС ЕРЕКШЕЛІКТЕРІН,
 ӨЗГЕШЕ СӨЗДЕР МЕН СӨЗ ОРНАДАРЫН БЕЛГІЛЕҢІЗ
 ДЫБЫСТЫҚ ФОНДЫ АҢҒАРУҒА ТЫРЫСЫҢЫЗ

**МЕКЕМЕНІҢ ҚАУІПСІЗДІК ҚЫЗМЕТІН
 ЖӘНЕ ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРҒАНДАРЫН
 ДЕРЕУ ХАБАРДАР ЕТІҢІЗ**

ҚОРҚЫТУЛАР БАР
 ХАТТЫ БАСҚА
 ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРГЕ БЕРМЕҢІЗ

ЖАРЫЛҒЫШ ҚҰРЫЛҒЫНЫҢ БЕЛГІЛЕРІ

АЙҚЫН БЕЛГІЛЕРІ

антенна сағат дыбысы сымдар батареялар, оқшаулағыш таспа

жарылғыш құрылғыны тапқан кездегі әрекеттер

ұялы телефонды қолдануға тыйым салынады қолмен ұстауға болмайды, қауіпті

сезікті заттар

иесіз портфельдер, шабаданлар, сөмкелер, түйіншектер, қаптар, жәшіктер, қораптап, иесіз келіктер

табылғын сезікті зат туралы дереу ішкі істер органдарына хабарлау қажет

радиожарылғысқа ересілуіне жетпеген балаларды радиожарылғысқа қолдануға, ұялы телефондарын қолдануға жол бермеу. Құқық қорғау органдарының өкілдері көптеген сезікті заттық орындарды тексеру қажет.

қауіпті затты залалсыздандыруды тек құқық қорғау органдарының өкілдері жүзеге асырады

ТЕРРОРИЗМ АКТІСІНІҢ ҚАУІПІ ТӨНГЕН ЖАҒДАЙДА ХАЛЫҚТЫҢ ІС-ӘРЕКЕТТЕРІ

ДЕРЕУ ЭВАКУАЦИЯЛАУҒА ДАЙЫН БОЛЫҢЫЗ, ОЛ ҮШІН БІР СӨМКЕГЕ ҚҰЖАТТАРДЫ, АҚШАНЫ, БІРАЗ АЗЫҚ-ТҮЛІК САЛЫҢЫЗ

СЫРҚАТ ЖӘНЕ ҚАРТ АДАМДАРҒА ЭВАКУАЦИЯЛАУҒА ДАЙЫНДАЛУҒА КӨМЕКТЕСІҢІЗ, БАЛКОНДАР МЕН ЛОДЖИЯЛАРДАН ЖАНАР-ЖАҒАРМАЙ ЖӘНЕ ТЕЗ ЖАҢҒЫШ МАТЕРИАЛДАРДЫ АЛЫП ТАСТАҢЫЗ

АЛҒАШҚЫ МЕДИЦИНАЛЫҚ КӨМЕК КӨРСЕТУ ҮШІН ДӨРІ-ДӨРМЕК ДАЙЫНДАП ҚОЙЫҢЫЗ, КӨРШІЛЕНІЗБЕН ӨЗАРА КӨМЕК КӨРСЕТУ ТУРАЛЫ АҚЫЛДАСЫП АЛЫҢЫЗДАР

АДАМДАР КӨП ЖИНАЛАТЫН ОРЫНДАРДАН ҚАШЫҚ БОЛЫҢЫЗ

ТЕЛЕДИДАР МЕН РАДИОҚАБЫЛДАҒЫШТЫ ӨРХАШАН ҚОСЫЛҒАН ТҮРДЕ УСТАҢЫЗ

ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРҒАНДАРЫНА ДЕРЕУ АҚПАРАТ ХАБАРЛАУ ҮШІН ТЕЛЕФОНДАР ТІЗІМІН КӨЗГЕ ТҮСЕТІН ЖЕРДЕ УСТАҢЫЗ

ҚЫЛМЫСКЕРЛЕР СІЗДІ КЕПІЛГЕ АЛСА

ҚАРСЫЛЫҚ БІЛДІРМЕҢІЗ, БАЛҒЫҚ ТАЛАПТАРДЫ ОРЫНДАҢЫЗ

КЕЛІССӨЗГЕ АРАЛАСПАҢЫЗ, ОНЫ ӨЗІҢІЗ ЖҮРГІЗБЕҢІЗ

ТОЛЫҚ СЕНІМНІЗ БОЛМАСА, ҚАШУҒА ТЫРЫСПАҢЫЗ

ТЕРРОРИСТЕР ТУРАЛЫ КӨП НӘРСЕНІ ЕСКЕ САҚТАУҒА ТЫРЫСЫҢЫЗ: ОЛАРДЫҢ САНЫ, ДЕНЕ БІТІМДЕРІ, АҚЦЕНТІ, СӨЙЛЕУ МӘНЕРІ

ШАБУЫЛДЫҢ БАСТАЛУ БЕЛГІЛЕРІ

КЕНЕТТЕН ПАЙДА БОЛҒАН ДЫБЫСТАР (ЖАРЫЛЫС, СИРЕНА) КЕЛІССӨЗ БАРЫСЫНДА СОЗЫЛЫП КЕТКЕН ІРКЕЛІС

ШАБУЫЛ БАСТАЛҒАН ЖАҒДАЙДА ТЕРЕЗЕЛЕР МЕН ЕСІКТЕРДЕН ҚАШЫҚ БОЛЫҢЫЗ, ҚОЛЫҢЫЗДЫ ЖЕЛКЕҢІЗДЕ УСТАП, ЖЕРГЕ ЖАТЫҢЫЗ НЕМЕСЕ ОТЫРЫҢЫЗ, ҚОЛЫҢЫЗДА ЗАТ БОЛМАСЫН

7- сур. ПМ ЭҚД алынған ақпарат

Қорытынды

Терроризмге қарсы қорғаныс жүйесін ұйымдастыру - бұл күрделі және көп деңгейлі процесс, ол орта және шағын бизнес объектілерінің көптеген менеджерлері ойлағандай инженерлік және арнайы техникалық жүйелерді орнатулармен ғана шектелмейді.

Бұл мәселеде Қазақстан Республикасының ТҚО және өңірлік ТҚК атынан ұсынылған терроризмге қарсы іс-қимыл шараларының жалпы мемлекеттік жүйесі баға жетпес түсіндіру рөлін және практикалық көмек атқарады, олар жоғарыда айтылғандардан басқа, ТТО объектілердің қорғалуын қамтамасыз ету жөніндегі шараларды әзірлеумен де айналысады.

Объектілердің терроризмге қарсы қорғалуына жауапты басшы немесе тұлға көрсетілген жүйені жобалау-сметалық құжаттаманы әзірлеу сатысында жоспарлаған кезде мүдделі мемлекеттік және жергілікті атқарушы органдармен тығыз жұмыс байланыстарын жолға қоюы қажет.

Қазақстан халқының көпшілігі әлі де елдегі лаңкестік қауіп-қатерлер айтарлықтай төмен деп санайды. Біздің халқымыз бүгінгі күнге дейін өз қауіпсіздігіне оптимистік көзқараспен қарайды. Бізге ештеңе қауіп төндірмейді деп ойлау ол дұрыс емес, шындығында өте үлкен қауіп бар. Біздің қоғам бейқам өмір сүреді. Мысалы, адамдар көп жиналатын қоғамдық жерлерде белгісіз бір күдікті пакеттер жатады, бірақ халықтың көбісі оны байқаған болса да көрмеген болып өтіп кетіп жатады. Мысалы, Францияда немесе Германияда осындай нәрсені көрген болса, олар барлық барлау агенттіктеріне «құлақтарын көтеріп», ол күдікті заттың не екенін және неге сол жерде жатқанын тексеруге мәжбүр етеді. Өкінішке орай, біздің халқымыз қырағы емес. Мұны өзгертіп ең алдымен елдің қауіпсіздігі туралы ойлануымыз қажет. Бұл ретте халықтың сауаттылығын арттыру маңызды. Бүгінде кәсіпорындар, мекемелер, ірі компаниялар терроризм мен экстремизмге қарсы күресте өз қызметкерлерінің сауаттылығын арттыруда.

ТТО объектілерін қорғау саласында оң нәтижелеге жетуге және террорға қарсы жұмыстарының жүзеге асуын мемлекеттік жүйенің барлық буындарының бірлесе отырып жұмыс істегенінде ғана қол жеткізуге болады. Бұл зұлымдыққа қарсы тұрудың бастамасына біздің жастарды баулауға жоғарғы оқу орындары мен жалпы білім беретін мектептер, олардың педагогикалық ұжымы көмектесуге міндетті.

Осылайша, ұлттық қауіпсіздігімізді қамтамасыз етудің ажырамас бөлігі болып табылатын ТТО объектілерді қорғау қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі шараларды іске асыруға қатысатын мемлекеттік органдар, азаматтар мен ұйымдар құзыретінің аражігін нақты ажырату және олардың келісілген жүйеде жұмыс істеуін қамтамасыз ету кезінде дәйекті іске асырылатын мемлекеттік саясатқа қол жеткіземіз.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1 Будницкий О.В. Терроризм глазами историка. Идеология терроризма. Вопросы философии [Текст]: научная статья журн. / учредитель Российская академия наук, Институт философии РАН (Москва). - 2004. - №5. ISSN: 0042-8744. / С. 11-14.

2 Башимов М.С. Құланбай Ә. Терроризмнің шығу төркіні қайдан? / 2016 жылғы 6 мамыр. – URL: //

<https://egemen.kz/article/99610-terrorizmnh-shyghu-torkini-qaydan>. (10.01.2021).

3 «Қазақстан Республикасының Терроризмге қарсы орталығы туралы ережені бекіту жөнінде» / Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 24 маусымдағы № 588 Жарлығы. – URL: // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1300000588>. (17.11.2020).

4 «Терроризмге қарсы комиссиялар туралы үлгілік ережені бекіту туралы» / Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 24 маусымдағы № 589 Жарлығы. – URL: // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1300000589>. (10.12.2020).

5 «Терроризмге қарсы іс-қимыл туралы» / Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 13 шілдедегі № 416-І Заңы. – URL: // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z990000416>. (17.12.2020).

6 «Әкімшілік құқық бұзушылық туралы» / Қазақстан Республикасының Кодексі 2014 жылғы 5 шілдедегі № 235-V ҚРЗ. – URL: // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000235>. (17.03.2021).

7 «Қазақстан Республикасының ішкі істер органдары туралы» / Қазақстан Республикасының Заңы 2014 жылғы 23 сәуірдегі № 199-V ҚРЗ. – URL: // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1400000199>. (23.03.2021).

8 «Қазақстан Республикасындағы жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы» / Қазақстан Республикасының 2001 жылғы 23 қаңтардағы №148 Заңы. – URL: // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z010000148>. (10.01.2021).

9 «Объектілерді террористік тұрғыдан осал объектілерге жатқызу қағидалары мен өлшемшарттарын бекіту туралы» / Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 12 сәуірдегі № 234 қаулысы. – URL: // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2100000234>. (13.04.2021).

10 «Террористік тұрғыдан осал объектілердің терроризмге қарсы қорғалуын ұйымдастыруға қойылатын талаптарды бекіту туралы» / Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 6 мамырдағы № 305 қаулысы. – URL: // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2100000305>. (06.05.2020).

11 «Терроризмге қарсы күрес жөніндегі республикалық, облыстық, республикалық маңызы бар қаланың, астананың, ауданның (облыстық маңызы бар қаланың) және теңіздік жедел штабтары туралы ережені бекіту туралы» / Қазақстан Республикасы Президентінің 2013 жылғы 24 маусымдағы № 587 Жарлығы. – URL: // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1300000587>. (18.12.2020).

12 «Қазақстан Республикасында діни экстремизм мен терроризмге қарсы іс-қимыл жөніндегі 2018 – 2022 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламаны бекіту туралы» / Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 15 наурыздағы № 124 қаулысы. – URL: // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1800000124>. (23.01.2021).

13 «Қазақстан Республикасында діни экстремизм мен терроризмге қарсы іс-қимыл жөніндегі 2018 – 2022 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламаны іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспары» / Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2018 жылғы 15 наурыздағы № 124 қаулысы. – URL: // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P1800000124>. (23.01.2021).

14 «Қазақстан Республикасында тексерулерге және профилактикалық бақылау мен қадағалауды барып жүргізуге мораторий енгізу туралы» / Қазақстан Республикасы Президентінің 2019 жылғы 26 желтоқсандағы № 229 Жарлығы. – URL: // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U1900000229>. (06.03.2021).